

G e n g i s s k a t t l a g n i n g

(valutabeskatning)

Ásmundur G. Vilhjálmsson hdl.
Reykjavík, mars - apríl 2006

Efnisyfirlit

1	Inngangur
2	Amennar grunvallarreglur
2.1	Umreikningsskylda
2.2	Samsláttarreglan
2.3	Umreikningur við tímafærslu
3	Gengishagnaður og tap í atvinnurekstri
3.1	Almennt
3.2	Kaup og sala eigna í erlendum verðmæli. Tímamark umreikningsskyldu
3.3	Kröfur og skuldir í erlendum verðmæli
3.3.1	Almennt
3.3.2	Innlausn gengishagnaðar og -taps á kröfum og skuldum
3.3.3	Tímafærsla óinnleysts gengishagnaðar og -taps í atvinnurekstri
3.3.4	Tímafærsla óinnleysts gengishagnaðar og -taps hjá einstaklingum
4	Gerð skattskila í erlendum verðmæli
4.1	Almennt
4.2	Umreikningur fjárhæða upphafsefnahagsreiknings.
4.3	Skattskil
5	Gengistrygging. Gjaldmiðlaskiptasamningar
6	Gengisskattlagning á öðrum Norðurlöndum. Samanburður
6.1	Almennt
6.2	Danmörk
6.3	Noregur
6.4	Svíþjóð
7	Niðurlag

Höfundarréttur: SkattVís slf./Ásmundur G. Vilhjálmsson.

Grein þessa má ekki afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun prentun, hljóðritun eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis höfundar og útgefanda.

Reykjavík, apríl 2006.

1

Inngangur

Það er erfitt að vera sjálfum sér nógur um allt jafnvel fyrir sjálfstæðar þjóðir. Flest lönd verða því að stunda einhvers konar viðskipti við önnur ríki til að sjá sér farborða. Í tengslum við þau geta komið upp álitamál varðandi skattlagningu tekna og gjalda, eigna og skulda. Það er eðlilegt vegna þess að kaup og sala eigna yfir landamæri fara sjaldnast fram í einum og sama gjaldmiðli. Álagning tekjuskatts er hins vegar gerð í íslenskum krónum. Eigi aðili útstandandi lán eða standi í skuld í erlendum veðrmæli um áramót verður því að umreikna hana í íslenskar krónur.

Við þann umreikning nota ríki jafnaðarlega tvær aðferðir, annars vegar lagerregluna og hins vegar innlausnarregluna. Lagerreglan mælir breytingu á kröfu eða skuld miðað við stofnun eða myndun kröfu eða skuldar og áramóta en innlausnarreglan breytingu á kröfu eða skuld miða við stofnun eða myndun kröfu eða skuldar og afborgunar eða innborgunar. Mismunur reglnanna liggur því umfram allt í tímafærslunni, en með því er átt við árið sem tekjur teljast til tekna og gjöld dragast frá tekjum.

Samkvæmt fyrri reglunni geta tekjur myndast eða gjöld orðið til enda þótt ekki hafi verið greitt af kröfu eða skuld á meðan það er nánast útilokað samkvæmt seinni reglunni. Lagerreglan skapar því hættu á ótímabærri skattagningu einkum og sér í lagi ef ekki er tryggt að samfelldni sé milli ára. Hér á eftir verður gerð grein fyrir því hvaða reglur gilda um skattlagningu gengishagnaðar og -taps samkvæmt íslenskum skattarétti. Umfjöllunin skiptist í fimm kafla sem hér segir.

Fyrsti kafli fjallar um meginreglur íslensks skattaréttar varðandi gengisskattlagningu. Í öðrum kafla ræðir um skattlagningu gengishagnaðar og -taps. Þriðji kafli er um heimild þeirra sem stunda atvinnurekstur til að gera upp tekjur sínar í erlendum veðrmæli. Í fjórða kafla verður fjallað um möguleika skattaðila til að tryggja sig gagnvart gengisbreytingum. Fimmti kafli er um skattlagningu gengishagnaðar á Norðurlöndum og samanburð við skattlagninguna hér á landi. Þar er þó aðeins um stutt yfirlit að ræða.

2 Amennar grunvallarreglur

2.1 Umreikningsskyldan

Skattalögin gera ráð fyrir því að skattaðilar telji fram í íslenskum krónum. Ef samið er um kaup og sölu eignar í erlendum verðmæli verður því að umreikna kaupverðið/söluverðið í íslenskar krónur. Í skattalögum er hvergi mælt fyrir um slíka umreikningsskyldu (n. omregningspligt) heldur leiðir þetta af álagningunni.¹ Þegar skattalögin nota hugtök eins og tekjur og gjöld, eignir og skuldir, er því umfram allt átt við tekjur og gjöld, eignir og skuldir, í íslenskum krónum nema annað sé beinlínis tekið fram.²

Þegar umreiknað er úr erlendum verðmæli í íslenskar krónur geta komið upp álitamál um það við hvaða gengi skuli miða. Hér á landi háttar þannig til að gerður greinarmunur á kaupgengi, sölugengi og tollgengi. Yfirleitt er gjaldeyris keyptur og seldur (skipt) í banka. Við slíkar aðstæður telst kaupgengi það gengi sem banki kaupir erlendan gjaldeyri á og er það gjarnan heldur lægra en sölugengið, það er það gengi sem banki selur gjaldeyri á. Tollgengi er aftur á móti notað af opinberum aðilum við tollafgreiðslu vöru.

Við umreikning tekna og gjalda við skattlagningu skal leggja það gengi til grundvallar sem skattaðili verður sjálfur að nota við kaup eða sölu gjaldeyris. Hlotnist skattaðila tekjur eða afborgun af kröfu miðast uppgjörinu því við kaupgengið, það er skiptigengi hans í banka en ef um er að ræða gjöld eða afborgun af skuld er viðmiðunargengið sölugengið, það er það gengi er hann kaupir gjaldeyrinn á.

¹ T.d. er ekkert ákvæði í skattalögum sem segir að telja skuli fram í íslenskum krónum. Slík skylda verður því helst ráðið af lögunum óbeint. Af ákvæðum skattalaga um gengishagnað og -tap svo og heimild til handa ákveðnum aðilum að telja fram í erlendum verðmæli má þannig vafalaust gagnlykta sem svo að framteljendur séu skyldir að telja fram í íslenskum krónum. Um gerð ársreiknings, sjá 11. gr. laga nr. 144/1994 er hjóðar svo: „Texti ársreiknings og samstæðureiknings, sem samdir eru samkvæmt ákvæðum laga þessara, skal vera á íslensku og fjárhæðir tilgreindar í íslenskum krónum.“

² Sjá Zimmer o. fl.: Bedrift, selskap og skatt, 3. útg., bls. 228. Gjems Onstad: Praktisk Internasjonal skatterett (1986), bls. 142-143. Sven-Olof Lodin o. fl.: Inkomstskatt, 8. útg., bls. 186.

2.2

Samsláttarreglan

Samsláttarregla (n. sammenslåingsprinsippet, s. integrationsprincipen) er önnur þýðingarmikil grundvallarregla við gengisskattlagningu. Samkvæmt henni er ekki unnt að skilja gengisbreytingu frá viðskiptum t.d. kaupum og eða sölu eignar og gera hana upp sérstaklega.³ Á árunum 1979 til 1997 skipti þetta verulegu máli hér á landi vegna þess að vextir, afföl og gengishagnaður voru undanþeginn skatti.

Ef heimilt hefði verið að skipta upp söluhagnaði í almennan verðhækkunarhluta og gengishækkunarhluta hefði maður því sloppið við lægri skatt en ella. Samkvæmt samsláttarreglunni ber semsagt að gera upp kaupverð og söluverð sem eina heild. Meira að segja er skylt að fylgja samsláttarreglunni þótt gengispátturinn vegi stærst í viðskiptunum og sé jafnvel aðalsprettu tekna og gjalda.

Selji aðili t. d. erlend hlutabréf er hann hefur keypt á 100.000 US\$ fyrir 100.000 US\$ þarf hann því að greiða skatt af 1.000.000 IKR ef gegnið var 60 IKR við kaup og 70 IKR við sölu. Í þessu tilvik stafar hagnaðurinn eingöngu af gengisbreytingunni sem slíkri. Eigi að síður orkar ekki tvímælis að aðilanum hlotnast tekjur í íslenskum krónum sem skattleggja ber sem hagnað af sölu hlutabréfa. Eins er þessu farið um tap.

Við beitingu samsláttarreglunnar geta komið upp ýmis konar vandamál.

Dæmi. Íslenskur skattaðili stofnar hlutafélag erlendis með greiðslu á 100.000 US\$ hlutafé á genginu 65. Nafnverð hlutabréfanna umreiknað í

3 Um þessa reglu gildir hið sama og umbreytingarskylduregluna. Hún hefur verið lögfest. Ekki hefur heldur reynt á regluna fyrir dómstólum. Úr erlendri réttarframkvæmd, sjá til fróðleiks Rt. 1929, bls. 369. Í málinu var deilt um skilning áðurgildandi reglna um meðtalsálagningu (n. gjennomsnittsligning). Árið 1923 fékk útgerðarfélag greiddar bætur frá USA vegna riftunar farmsamnings 1917 og olli það hagnaði hjá félaginu sem að hluta stafaði af gengisbreytingu. Í framhaldi fór félagið fram á að bótunum vegna riftunar samningsins yrði skipt í bótahluta og gengishluta. Gengishlutinn yrði síðan skattlagður samkvæmt meðtalsálagningarreglunum sem þýddi tekjudreifingu á árin 1917 til 1923. Hæstiréttur dæmdi að „den del av salgsfortjenesten som skyldes endring i pengekursen, skatterettslig maa dele skjebne med almindelig salgsfortjeneste.“

Íslenskar krónur er því 6.500.000 IKR. Tveimur árum síðar er ákveðið að lækka hlutféð með útgreiðslu til hluthafa. Lækkunin er framkvæmd með niðurfærslu á nafnverði hlutabréfanna. Samtals nemur lækkunin 90.000 US\$ og er hún greidd hluthafanum á genginu 70. Hluthafinn fær því ekki 5.850.000 kr. greiddar heldur 6.300.000 kr. Taka verður afstöðu til þess hvort skattleggja skuli lækkunina sem arð eða gengishagnað. Af samsláttarreglunni leiðir að skattleggja ber lækkunina að fullu sem arð en ekki sem gengishagnað. Stofnverð hlutabréfanna lækkar því um 6.300.000 kr. eða úr 6.500.000 kr. í 200.000 kr.

Af samsláttarreglunni leiðir að gera verður gengishagnað og -tap upp í tengslum við innlausn - kaup eða sölu - hins undirliggjandi verðmætis. Um leið og undirliggjandi verðmæti er selt eða keypt er gengishagnaður og -tap sem sagt innleyst.

Dæmi. Skattaðili kaupir 100.000 USA reiðufé á genginu 70 IKR og leggur það inn í banka í Bandaríkjunum. Innistæðan í íslenskum krónum í bankanum er því 7.000.000 kr. Taki skattaðili peningana út úr bankanum og noti þá til að greiða kaupverð íbúðar í Bandaríkjunum telst hann innleysa peningana (kröfuna) í íslenskar krónur við úttektina. Gildir það jafnvel þótt engin umbreyting hafi verið gerð vegna þess að peningarnir eru greiddir aðila búsettum í Bandaríkjunum. Sé gengið þegar greiðslan á sér stað 80 telst aðili því hafa hlotnast 1 millj. IKR í tekjur sem gengishagnað. Gengisbreytingin telst með öðrum orðum ekki hluti af kaupverði eignarinnar.⁴

Þar sem gera ber upp gengishagnað og -tap við innlausn kröfu og skuldar hlýtur uppgjörið að verulegu leyti að ráðast af því hvað innlausn er og verður nánar fjallað um það í kafla xxx. hér á eftir.

Samkvæmt samsláttareglunni er ekki er unnt að aðskilja gengisbreytingu og undirliggjandi verðmæti. Frá þessari reglu er ein undantekning. Þannig gildir hún ekki um inneignir, kröfur og skuldir sem tilheyra aðila er stundar atvinnurekstur um áramót.⁵ Gengisbreyting slíkra inneigna, krafna og skulda, ber sem sagt að gera upp sérstaklega svo sem nánari grein verður gerð fyrir í kafla xxx. hér á eftir.

4 Að minnsta kosti ekki beint. Þar sem kaupverð eignarinnar telst 8.000.000 kr. þarf skattaðili þó ekki að óttast að þurfa að greiða skatt af gengishagnaðinum tvisvar.

5 Sbr. 5. tl. 1. mgr. 8. gr. og 4. tl. 1. mgr. 49. gr. SL

2.3 Umreikningur við tímafærslu

Við umreikning í íslenskar krónur ber að miða við það gengi sem er í gildi við tímafærslu hlutaðeigandi tekna og gjalda. Þetta byggist á almennri reglu um mat á tekjum sem efnhagslegum gæðum samkvæmt 1. mgr. 7. gr. SL og gjöldum sem frádráttarbærum rekstrarkostnaði samkvæmt 1. tl. 1. mgr. 31. gr. SL en er auk þess bein afleiðing af samsláttarreglunni.⁶

Gengisbreytingar sem eiga sér stað **fyrir** tímafærslu tekna og gjalda í erlendum verðmæli teljast með öðrum orðum hluti af viðkomandi tekjum og gjöldum. Eftir að tímafærslan hefur verið gerð ber hins vegar að meta hinar tímafærðu tekjur og gjöld sem kröfur eða skuldbindingar og gengisbreytingar sem gengishagað eða -tap á kröfunni eða skuldinni.

Dæmi. Þegar vörur eru seldar til útanda í erlendum verðmæli ber að umreikna söluverðið í íslenskar krónur við tímafærslu sölnnar það er við afhendingu. Gengisbreyting fram til afhendingar teljast þess vegna skilyrðislaust hluti af söluverðinu. Fari greiðsla fram eftir afhendingu hefur seljanda öðlast kröfu á hendur kaupanda. Gengisbreyting eftir afhendingu telst því gengishagnaður eða tap kröfunnar.

Sem annað dæmi má nefna arðgreiðslu erlends félags til hluthafa hér á landi. Arðgreiðsla tímafærast eftir innlausnarreglu, það er þegar skattaðili hefur öðlast endanlegan rétt á arðinum. Að jafnaði miðast það tímamark við samþykkt aðalfundar hlutafélags um arðsúthlutunina. Þegar skattaðili fær greiddan arð erlendis frá ber þess vegna að umreikna hann í íslenskar krónur daginn sem aðalfundurinn var haldinn. Ef arðurinn er ekki greiddur um leið og ákvörðun er tekin um úthlutun hans telst hluthafinn hafa öðlast kröfu á hendur hlutafélaginu um greiðslu arðs. Gengisbreyting frá og með ákvörðun um úthlutun arðsins til greiðsludags telst því gengishagnaður eða tap kröfunnar.

3 Gengishagnaður og -tap í atvinnurekstri

3.1 Almennt

Hér á landi voru lengi vel höft á verslun við útlönd. Þannig þurfti að sækja um leyfi til flytja vöru til landsins og af landinu. Fengi aðili slíkt leyfi var ekki þar með sagt að hann gæti lánað kaupverðið eða samið um greiðslufrest á söluverðinu. Almennt var nefnilega gengið útfrá staðgreiðsluviðskiptum. Möguleikar aðila til að eiga erlendan

⁶ Sbr. Zimmer o. fl.: *Bedrift, selskap og skatt*, 3. útg., bls. 230. Aarbakke 1975, bls. 6.

gjaldeyri voru sömuleiðs takmarkaðir. Við komu til landsins bar nefnilega að skila öllum gjaldeyri er hlutaðeigandi hafði meðferðis og við brottför af landinu vegna ferðalaga erlendis þurfti að sækja sérstaklega um gjaldeyrisyfirfærslu.⁷

Vegna þessa var ekki þörf á flóknum lagaákvæðum um gengishagnað og -tap. Fyrstu ákvæði þessa efnis munu þannig ekki hafa verið lögfest fyrr en 1971, sbr. 12. gr. laga nr. 30/1971 um breyting á lögum nr. 90/1965. Við endurútgáfu þessara laga urðu hin lögfestu ákvæði 2. mgr. B-liðar 15. gr. (eignfærsla), 5. mgr. C-liðar 15. gr. (fyrning) og 5. mgr. D-liðar 15. gr. laga nr. 68/1971 (tekjufærsla, niðurfærsla) um tekjuskatt og eignarskatt.

Ákvæði 2. mgr. B-liðar 15. gr. fjallaði um meðferð gengistaps af lánum vegna kaupa á fyrnanlegum eignum. Almennt mun ekki hafa verið heimilt að draga gengistap, það er aukningu skuldar mælt í íslenskum krónum, frá tekjum, sem rekstrarkostnað, samkvæmt lögum nr. 68/1971.⁸ Hins vegar heimilaði umrætt ákvæði skattaðila að eignfæra tapið og gat hann síðan valið um það hvort hann fyrnti það með eigninni eða á fimm árum, sbr. 5. mgr. C-liðar sömu greinar.

Ákvæði 5. mgr. D-liðar 15. gr. fjallaði um meðferð gengishagnaðar af skuldum. Gengishagnaður, það er lækkun skuldar mælt í íslenskum krónum, taldist skattskyldar tekjur. Á því ári er tekjurnar mynduðust var skattaðila hins vegar heimilt að fyrna þá eign, sem keypt hafði verið fyrir skuldirnar sérstakri fyrningu, þó ekki meira en eftirstöðvum fyrningarverðs eignarinnar nam. Þetta var út af fyrir sig eðlileg regla þar sem eignin varð vegna gengislækkunarinnar að sama skapi ódýrari.

Lög nr. 68/1971 voru afnumin með lögum nr. 40/1978 og byggja núgildandi tekjuskattslög nr. 90/2003 á þeim. Um gengishagnað af kröfum og skuldum er fjallað í 4. tl. C-liðar

7 Sjá til fróðleiks Árni Helgason: Endurreisn markaðshyggjunnar á Íslandi á níundaáratug 20 aldar, Háskóli Íslands, heimspekideild, BA ritgerð í Sagnfræði, okt. 2001.

8 Þetta var eðlilegt vegna þess að tapið er í eðli sínu eignatap en ekki rekstrartap.

7. gr. SL.⁹ Eins og samkvæmt áðurgildandi lögum er gengishagnaður að fullu skattskyldur. Hins vegar er ekki lengur heimilt að þurrka tekjufærslu hans út með niðurfærslu á kaupverði eignar. Á mót kemur að gengistap er nú að fullu frádráttarbært frá tekjum á því ári er það verður til. Ekki er því skylt að eignfæra tapið og dreifa á ákveðinn árafjölda eins og samkvæmt áðurgildandi lögum.

Um skattskyldu gengishagnaðar og frádráttarbærni gengistaps er fjallað í 4. tl. C-liðar 7. gr. SL annars vegar og 1. mgr. 1. tl. 31. gr. SL hins vegar. Þessi ákvæði segja þó ekkert til um það hvernig ákveða beri hinar skattskyldu tekjur og eða frádráttarbæru gjöld, það er gengishagnað og eða -tap. Um ákvörðun þessa er fjallað í 5. tl. 1. mgr. 8. gr. (eignir/kröfur), 4. tl. 2. mgr. (eignir/kröfur), og 4. tl. 1. mgr. 49. gr. (skuldir) og innihalda þau aðallega tímafærslureglur. Tilgangur þeirra er því umfram allt að segja til um það hvenær, það er á hvaða ári skuli telja gengishagnað og -tap til tekna.

Umrædd ákvæði eru um margt óljós. Álitamál geta því komið upp um það hvenær skattaðila hlotnast gengishagnaður og verður fyrir gengistapi. Þetta á einkum við um eignir í hreinum gjaldeyri svo sem reiðufé, innstæðu í banka og aðrar kröfur. Gengishagnaður og -tap af slíkum eignum stafar nefnilega umfram allt af gengisbreytingum. Þetta er hins vegar minna vandamál þegar um aðrar eignir er að ræða þar sem myndun hagnaðar og taps veltur alfarið á innlausn, það er kaupum eða sölu hins undirliggjandi verðmætis.

Hér á eftir verður fjallað um það hvaða afleiðingar það hefur skattalega þegar aðili selur eða kaupir eign í erlendum verðmæli. Í framhaldi af því ræðir svo um uppgjör gengishagnaðar og -taps á kröfum og skuldum í atvinnurekstri samkvæmt 5. tl. 1. mgr. 8. gr. og 4. tl. 1. mgr. 49. gr. SL en þar er umfram allt um tímafærslureglur að ræða.

3.2 Kaup og sala eigna í erlendum verðmæli. Tímamark umreikningsskyldu

Við kaup á vöru og þjónustu erlendis frá ber að umreikna viðskiptin í íslenskar krónur miðað við gengið þegar

⁹ Athuga ber að 5. tl. 1. mgr. 8. gr. SL ræðir eingöngu um eignir.

afhending á sér stað. Sama gildir við sölu vöru úr landi, afhending ræður þar úrslitum. Um skattalega meðferð á gengisbreytingu eftirstöðva kaupverðs og eða söluverðs eignar eftir afhendingu fer hins vegar eftir þeim reglum sem gilda um innleystar og óinnleystar kröfur og skuldir.

Þetta þýðir að breyting á gengi eftir afhendingu vöru eða þjónustu hefur engin áhrif á kaupverð og eða söluverð eignar. Hvernig svo sem greiðslu kaupverðs/söluverðs er háttáð miðast það ávallt við afhendingu.

Dæmi. A kaupir vörur frá USA fyrir 6000 US\$. Þegar pöntunin er gerð er gengið 65 IKR. Við afhendingu er gengið komið í 70 IKR en þegar greiðsla er innt af hendi tveimur mánuðum síðar hefur gengið hækkað í 75 IKR. Gengið þegar vörurnar eru pantaðar hefur engin áhrif á kaupverðið. Þess í stað ber að miða við gengið við afhendingu, það er 70 IKR. Innkaupsverð varanna er því 490.000 kr. Hækkun gengisins frá afheningu til greiðslu þýðir að A þarf að greiða fleiri krónur fyrir vörurnar. Við greiðslu innleysir A því gengistap að fjárhæð $490 - 450 = 40.000$ kr.

Þegar um varanlega rekstrarfjármuni er að ræða miðast tímafærslan hins vegar við dagsetningu kaupsamnings. Þegar um dýrar eignir er að ræða semja aðilar venjulega um fyrirframgreiðslu kaupverðsins. Ef skattaðili greiðir kaupverð rekstrarfjármunar fyrirfram, það er áður en afhending á sér stað, ber að miða eignfærsluna við það gengi sem er í gildi þegar greiðsla fer fram. Umreikningur miðað við greiðsludagsgengi felur því í sér undantekningu frá kaupdagsreglunni.

Standi skattaðili í skuld með kaupverðið við afhendingu eignar ber að umreikna eftirstöðvarnar miðað við gengið við afhendingu. Umreikningur eftirstöðvanna lýtur því almennum reglum hvort sem skattaðili staðgeiðir eftirstöðvarnar eða fær þær lánaðar um ótiltekin tíma.¹⁰ Fram til 1979 var skattaðila heimilt að eignfæra gengistap og afskrifa með stofnverðinu, sbr. 2. mgr. B-liðar 15. gr. 68/1971. Þetta er raunhæfur kostur í þeim tilvikum þegar kaupverð eignar er ekki greitt um leið og afhending fer fram.

10 Sbr. Zimmer o. fl.: *Bedrift, selskap og skatt*, 3. útg., bls. 231.

Með lögum nr. 40/1978, sbr. lög nr. 90/2003, var þessi heimild afnumin. Fullkomin óvissa er því um framkvæmd hennar í dag. Rétt er þó að benda á það að fram til afnáms verðbreytingarfærslunnar var fyrirframfyrning varanlegra rekstrarfjármuna í smíðum meðal annars háð því að vaxtagjöld vegna lána, sem aðili tók til framkvæmdanna, hefðu verið eignfærð, sbr. 44. gr. áðurgildandi laga nr. 75/1981.

3.3

3.3.1

Kröfur og skuldir í erlendum verðmæli

Skattskylda og frádráttarbærni

Gengishagnaður er skattskyldar tekjur samkvæmt 4. tl. C-liðar 7. gr., sbr. 5. tl. 1. mgr. 8. gr. SL og gengistap frádráttarbær gjöld samkvæmt 1. tl. 1. mgr. 31. gr., sbr. 4. tl. 49. gr. SL. Í atvinnurekstri er tekjuskattsstofn fundinn með því að leggja saman allar tekjur er skattaðili hefur aflað á rekstrarárinu og draga síðan frá samtölunni öll gjöld sem hann hefur eytt við öflun teknanna á árinu.

Skattskilin byggja á bókhaldi, það er reglubundinni skráningu tekna og gjalda en því skal jafnan haga þannig í að færðir séu hreinir eigna- og skulda-, gjalda- og teknareikningar.¹¹ Uppgjör gengishagnaðar og -taps felur í sér undantekningu á þesari grundvallarreglu vegna þess að hann er í eðli sínu mismunareikningur.¹² Aðeins ber því að tekjufæra gengishagnað að hann sé hærri en gengistap.

Ákvæðin um skattskyldu og frádráttarbærni gengishagnaðar og -taps taka miða því sem algengast var um og eftir 1980 að fyrirtæki seldu vörur til útlanda með hóflegum gjaldfresti og keyptu varanlega rekstrarfjármuni erlendis á afborgunarkjörum. Vöntun ákvæðis um gengishagnað af skuldum og gengistaps af kröfum bendir sömuleiðis til þess að gengið hafi verið út frá nokkuð stöðugri verðbólgu og reglubundnum gengisfellingum.

Um skattskyldu gengishagnaðar atvinnurekenda er nánar fjallað í 5. tl. 1. mgr. 8. gr. SL og hljóðar hún svo:

11 Sjá 1. másl. 1. mgr. 11. gr. BÓK.

12 Sbr. 1. mgr. 5. tl. 1. mgr. 8. gr. SL er hljóðar svo: „Frá gengishagnaði ársins skal draga gengistap, sbr. 4. tölul. 1. mgr. 49. gr., og færa mismuninn til tekna sem gengishagnað.“

Gengishagnaður af hvers konar **eignum** í erlendum verðmæli á því ári sem gengisbreyting á sér stað og miðast við kaupgengi hlutaðeigandi erlends gjaldeyris í árslok.

Með eignum í þessu ákvæði er bæði átt við peninga, það er reiðufé og innstæður í bönkum, og kröfur um greiðslu peninga. Strangt til tekið tekur hugtakið því ekki til skulda í erlendum verðmæli sem skattaðili stendur í gagnvart öðrum.¹³ Það verður að teljast einkennilegt vegna þess að skattaðila getur bæði hlotnast gengishagnaður af kröfum og skuldum. Skattaðila hlotnast gengishagnaður af **kröfum** þegar gengið við innlausn kröfu eða afborgun skuldara er hærra en þegar skattaðili öðlaðist hana.¹⁴

Dæmi um gengishagnað af kröfu. Innlendir skattaðili selur vörur til útlanda fyrir 1 millj. US\$. Gengið við afhendingu varanna er 65 IKR svo að salan í íslenskum krónum við afhending er 6,5 millj. kr. Selt er gegn 30 daga gjaldfresti. Þegar greiðsla er innt af hendi er gengið 70 IKR. Í stað 6,5 millj. kr. hlotnast seljanda því 7 millj. kr. í tekjur. Gengishagnaður skattaðila er því 500 þús.

Skattaðila hlotnast gengishagnað af **skuld** þegar gengið við fullnustu eða innborgun skuldara er lægra en þegar skattaðili undirgekkst skuldina.

Dæmi um gengishagnað af skuld. Innlendir skattaðili kaupir varanlegan rekstrarfjármun erlendis frá. Kaupverð eignarinnar er 150.000 DKK. Er eignin kemur til landsins er gengið 12 IKR sem þýðir að stofnverð eigarinnar er 1.800.000 kr. Skattaðili fær kaupverðið lánað í þrjá mánuði. Þegar greiðsla er innt af hendi er gengið 10 IKR sem þýðir að skattaðili þarf ekki að greiða 1.800 þús. kr. fyrir eignina heldur 1.500 þús. kr. Gengishagnaður hans af skuldinni er því 300.000 kr.

Um frádráttarbærni gengistaps atvinnurekenda er nánar fjallað í 1. mgr. 4. tl. 49. gr. SL og hljóðar hún svo:

13 Auðvitað geta menn velt fyrir sér hvort lagaheimild skorti til að skattlegga gengishagnað af skuldum. Sjálfsagt yrði ekki svo talið vera, sbr. 1. mgr. 7. gr. SL sem almennt er álitin vera mjög rúm. Það dregur hins vegar nokkuð úr vægi þessara röksemda að gengishagnaður af skuldum er ekki talin skattskyldar tekjur samkvæmt 4. tl. 2. mgr. 8. gr. SL.

14 Með kröfu í þessu sambandi er átt við rétt eins aðila til að krefjast einhvers af öðrum. Þar sem krafan er um greiðslu peninga lýtur rétturinn að skyldu til að inna þá af hendi.

Gengistöp af hvers konar **skuldum** í erlendum verðmæli á því ári sem gengisbreyting á sér stað og miðast þau við sölugengi viðkomandi erlends gjaldeyris í árslok.

Með skuldum í þessu sambandi er átt við skuldir sem skattaðili stendur í gagnvart öðrum.¹⁵ Skattaðili á því ekki kröfu á hendur öðrum heldur eiga aðrir kröfur á hendur honum. Ákvæðið eins og það er orðað tekur því ekki til gengistaps af kröfum.¹⁶ Skattaðili verður fyrir gengistapi af **skuld** þegar gengið við greiðslu eða innborgun láns er hærra en þegar skuldin stofnaðist.

Dæmi um gengistap af skuldum. Innlendir skattaðili kaupir varanlegan rekstrarfjármun erlendis frá. Kaupverð eignarinnar er 150.000 DKK. Er eignin kemur til landsins er gengið 10 IKR sem þýðir að stofnverð eigarinnar er 1.500.000 kr. Skattaðili fær kaupverðið lánað í þrjá mánuði. Þegar greiðsla er innt af hendi er gengið 12 IKR sem þýðir að skattaðili þarf ekki að greiða 1.500 þús. kr. fyrir eignina heldur 1.800 þús. kr. Gengistap hans af skuldinni er því 300.000 kr.

Skattaðili verður fyrir gengistapi af **kröfu** þegar gengið við greiðslu eða afborgun láns er hærra en þegar hann öðlaðist kröfuna.

Dæmi um gengistap af kröfum. Innlendir skattaðili selur vörur til útlanda fyrir 1 millj. US\$. Gengið við afhendingu varanna er 70 IKR svo að salan í íslenskum krónum við afhending er 7,0 millj. kr. Selt er gegn 30 daga gjaldfresti. Þegar greiðsla er innt af hendi er gengið 6,5 IKR. Í stað 7,0 millj. kr. hlotnast seljanda því 6,5 millj. kr. í tekjur. Gengistap skattaðila er því 500 þús.

Skattalögin fjalla aðallega um gengisbreytingu frá stofnun kröfu eða myndun skuldar til áramóta. Af því leiðir að gera verður greinarmun á kröfum og skuldum sem skattaðili eignast eða stofnar til og innleysir á árinu, það er fyrir áramót þess árs sem þær verða til, og krafna og skulda, sem óinnleystar eru um áramót. Um uppgjör gengishagnaðar og -taps síðartöldu krafna og skuldanna verður fjallaði í kafla

¹⁵ Skyldan lýtur sem sagt að skyldu aðila eins aðila til að greiða öðrum aðila ákveðna peningafjárhæð.

¹⁶ Hér koma upp sams konar vandamál og varðandi gengishagnað af skuldum. Vegna þess að frádráttur rekstrarkostnaðar þar með talið gengistaps er í eðli sínu heimildarákvæði getur skortur á beinu lagaákvæði um frádráttarbærni þess haft víðtækari afleiðingar en skortur á lagaákvæði um skattskyldu gengishagnaðar af skuldum.

3.3.3 hér á eftir og vísast því þangað varðandi nánari greinargerð um það.

Gengishagnaður og -tap fyrirtölu krafna og skuldanna er hins vegar umræðuefni næsta kafla. Hagnaður eða tap af þessum kröfum myndast við innlausn, það er afborgun kröfu og greiðslu skuldar. Í skattalögum er hins vegar takmarkaða fræðsla að finna um það hvað innlausn er. Við ákvörðun þessa hlýtur því umfram allt að verða að miða við reglur hins almenna kröfuréttar. Þar með er þó ekki sagt að skattaleg sjónarmið skipti ekki máli, sbr. nánar hér á eftir þegar rætt verður um skattasölu.

3.3.2 Innlausn gengishagnaðar og -taps á kröfum og skuldum

3.3.2.1 Almenn

Venjulega er gengishagnaður og tap af kröfu innleyst við framsal eða afborgun hennar. Á sama hátt er gengishagnaður og tap af skuldum innleyst við greiðslu eða innborgun af skuld. Almenn er ekki neinum vandkvæðum bundið að ákveða hvenær þessir atburðir eiga sér stað. Þar með er ekki sagt að vandamál geti ekki komið upp og verður nú fjallað um nokkur slík tilvik.

Endurfjármögnun - kröfuhafaskipti - skuldaraskipti (skuldskeyting)

Endurfjármögnun láns getur falið í sér innlausn. Taki skuldari nýtt lán og greiði upp allar skuldir sínar felur greiðslan að sjálfsögðu í sér innlausn gamla lánsins. Á hinn bóginn breytir það engu fyrir skuldara þótt lán skipti um hendur t. d. í tengslum við sölu á fyrirtæki. Kröfuhafi telst hins vegar hafa innleyst kröfuna með sölunni.¹⁷ Við mat á því hvort endurfjármögnun láns eða skuldar sem skuldari á frumkvæði að valdi innlausn koma ýmis atriði til álita.

Felist endurfjármögnun láns eða skuldar eingöngu í skilmálabreytingu á láni eða skuld svo sem lækku vaxta, lengingu á lánstíma o. fl. er vafasamt að það inniberi skilyrðislaust innlausn. Séu umfangsmeiri breytingar gerðar,

17 Ef til vill má hafa hliðsjón af 26. gr. laga nr. 36/1978 um stimpilgjald er hljóðar svo: „Nú er skuld endurnýjuð með nýju bréfi og skal þá sá sem stimplun annast innheimta helming gjalds þess er í 24. gr. getur. Sé skuld færð yfir á nafn annars aðila greiðist ekkert stimpilgjald.“

lánsfjárhæð t. d. hækkuð, veðsetningu aflétt eða aukinn og lán eða skuld framseld, gegnir öðru máli. Sama gildir ef félag þarf að semja um endurfjármögnun láns eða skuldar vegna vangreiðslu eða annarra ástæðna.

Við skuldaraskipti á sér stað innlausn láns eða skuldar hjá hinum upprunalega skuldara. Sem dæmi um það má nefna sölu á eign gegn yfirtöku áhvílandi skulda. Venjulega er gengishagnaður eða -tap þó ekki gert upp sérstaklega þegar svo stendur á heldur telst það hluti af söluverði eignarinnar. Ef skipt er um gjaldmiðil láns eða skuldar telst gengishagnaður eða -tap vera innleyst. Yfir allan vafa er hafið að þetta gildir forstakslaust ef skuldari eða kröfuhafi umbreyta með samkomulagi sínu á milli. Helgist gjaldmiðlaskiptin hins vegar af laganauðsyn kann að vera rétt að horfa fram hjá henni.

Lán ekki greitt á gjalddaga

Lán telst almennt innleyst við fullnustu skuldar eða afborgun. Semji aðilar um frestun fullnustu eða afborgunar er því litið svo á að engin innlausn eigi sér stað. Í því sambandi skiptir ekki máli þótt umrætt samkomulag sé gert eftir að krafa fellur í gjalddaga. Þessu er eins farið ef skuldari getur ekki innt af hendi innborgun eða afborgun vegna viðtökudráttar kröfuhafa. Vilji skuldari tryggja innlausn verður hann því að greiða skuldina inn á greymslureikning.

Innlausn á sér ekki heldur ekki stað ef skuldari greiðir ekki skuld á réttum tíma vegna fjárskorts. Sama gildir um brottfall kröfu eða eftirgjöf skuldar t.d. vegna greiðsluerfiðleika skuldara. Tapist krafa í erlendum verðmæli getur skattaðili þess vegna dregið heildarfjárhæð kröfunnar frá tekjum. Kröfuhafi þarf því ekki að óttast um lækkun frádráttarins vegna gengishagnaðarins. Þessu er eins farið um skuldara. Teljist eftirgjöfin ekki til tekna hjá skuldara þarf hann því ekki að svara skatti af gengishagnaðinum. Skattaleg meðferð þess leiðir beinlínis af samsláttarreglunni.

Dæmi. Veitt hefur verið lán að fjárhæð 100.000 US\$ á genginu 70 IKR. Skuldari getur ekki greitt lánið og ákveður kröfuhafi því að afskrifa það. Þegar afskrift lánsins fer fram er gengið 65 IKR. Ef tapið á láninu er frádráttarbært getur kröfuhafi dregið 7.000.000 kr. (heildarfjárhæðina) frá tekjum. Skuldari þarf ekki heldur að svara skatti af 500.000 kr. gengishagnaðinum þar sem eftirgjöfin telst ekki til tekna hjá honum. .

Innborgun á skuld - afborgun

Við afborgun af láni eða greiðslu inn á skuld geta komið upp ýmis álitamál. T. d. má spyrja hvort gera beri upp gengishagnað eða -tap vegna þess hluta sem innleystur er eða hvort fresta megi uppgjörinu þar til heildar lánið eða skuldin hefur verið innleyst. Almennt er talið að gera beri upp afborgunarar/greiðsluhlutann sér. Skattaðila getur því ekki frestað tekjufærslu gengishagnaðar af afborgun/greiðslu til að mæta hugsanlegu tapi síðar.

Þótt skattaðili hlotnist ávallt sama afborgun af láni eða greiði sömu fjárhæð inna á skuld í erlendum verðmæli getur gengishagnaðurinn eða -tapið því verið mismunandi frá einni afborgun/greiðslu til annarrar. Þegar gengishagnaður eða -tap er gert upp hverju sinni skiptir ekki máli hvaða gengi var í gildi er síðasta afborgun eða greiðsla var innt af hendi. Hagnaður eða tap miðast þannig ávallt við verðmæti láns eða skuldar við stofnun/myndun og verðmæti láns við afborgun eða greiðslu, sbr. eftirfarandi dæmi.

Dæmi: Í byrjun janúar kaupir fyrirtæki eign frá Svíþjóð fyrir 80 þús. SEK og er samkomulag um að greiða kaupverð hennar á árinu í þrennu lagi, 1. apríl, 1. ágúst og 1. des., það er 20.000 SEK í hvert sinn

Dags	SEK	Gengi	Uppgjör	Hagn
Kaupdagur	80.000	11,29		
1. mars	60.000	10,30	225.800-206.000	19.800
1. apríl	40.000	10,60	225.800-212.000	13.500
1. ágúst	20.000	9,75	225.800-195.000	30.800
1. des.	0	10,15	225.800-203.000	22.800

Inneign í banka - aðgreiningarvandamál

Skattalögin fjalla eingöngu um ákvörðun gengishagnaðar og -taps af kröfum og skuldum hjá atvinnurekendum. Í lögin skortir því tilfinnanlega ákvæði um uppgjör hagnaðar af innstæðum í banka eða sjóði.

Dæmi. Tekjur af sölu fyrirtækis umrædda daga ársins í US\$ er sem hér segir:

Dagur	Greiðsla	Gengi	IKR	Hagn/tap
019	+1.500	62,169	93.254	
130	+2.000	65,298	130.596	
270	+3.500	67,198	235.193	

270	-2.000	67,198	134.396	?
-----	--------	--------	---------	---

Á 270 degi ársins skiptir fyrirtækið 2.000 US\$ í íslenskar krónur og þá vaknar spurning hvernig reikna beri út gengishagnað eða -tap fyrirtækisins. Á að nota FIFO reglu sem þýðir að fyrsti gjaldeyrinn teljist fyrst innleystur eða LIFO reglu sem þýðir að síðasta gjaldeyrinum sé fyrst skipt eða vegna meðaltalsreglu.

Uppgjörsaðf	Hagnaður
FIFO	8.493
LIFO	0
Meðal	3.241

FIFO-regla er notuð við ákvörðun vörunotkunar í atvinnurekstri. Ekki er því ólíklegt að skattyfirvöld telji að leggja beri hana til grundvallar uppgjöri gengishagnaðar og -taps einnig.¹⁸

Skattasala

Hafi skattaðili orðið fyrir gengistapi vegna lækkunar íslensku krónunnar getur verið freistandi að innleysa það t. d. með úttekt af gjaldeyrisreikningi eða skiptingu á gjaldeyri sem hann á í sjóði. Taki skattaðili ákvörðun um að skipta gjaldeyrinum og kaupi síðan jafnmikinn gjaldeyri í sömu mynt og hann seldi er hugsanlegt að skattyfirvöld muni synja honum um frádrátt gengistapsins vegna þess að endurkaupin þyki bera vott um að skattaðili hafi ekki viljað selja. Salan sé með öðrum orðum málamyndagerningur.¹⁹ Jafnan er því nauðsynlegt að láta nokkurn tíma líða milli sölu og endurkaupa þannig að veruleg hætta sé að gengisbreytingu í millitíðinni.

Á hliðstætt vandamál getur reynt ef gjaldeyri sem skattaðili á verður verðlaus. T. d. má hugsa sér að stjórnvöldum í því landi sem gáfu gjaldeyrinn sé steipt af stóli og fyrsta verk nýrra stjórnvalda er að gefa út gjaldeyri í annarri mynt. Til að

18 Í Noregi er gengið út frá FIFO-reglu, sjá Zimmer o. fl.: *Bedrift, selskap og skatt*, 3. útg., bls. 236. Gjems Onstad: *Valuta og skatt* (1979), bls. 113.

19 Sbr. Rt. 1927, bls. 386, en þar skipti skattaðli þýskum mörkum og keypti samtímis aftur sömu fjárhæð í sama gjaldmiðli. Af þeim sökum taldi Hæstiréttur Noregs að skattaðili hefði ekki viljað skilja gjaldeyrinn við sig og var því ekki fallist á frádráttarbærni tapsins.

innleysa tap sitt grípur skattaðli til þess ráðs að selja gjaldeyrinn myntsafnara fyrir málamyndafjárhæð svo sem eina krónu.²⁰ Í þessu tilviki er ekki efi að salan er endanleg. Þá er ósennilegt að deilt yrði um markaðsverðmæti gjaldeyrisins. Almennt þarf því ekki að óttast að synjað verði um frádrátt gengistapsins þegar svo stendur á.²¹

3.3.3 Tímafaersla óinnleysts gengishagnaðar og -taps á langtímakröfum og -skuldum í atvinnurekstri

Umfjöllunin hér að framan hefur einskorðast við uppgjör krafna og skulda sem innleystar eru á sama ári og þær myndast eða stofnast, það er fyrir áramót. Umfjöllunin í þessum kafla mun því einkum vera um uppgjör krafna og skulda sem skattaðili stofnar eða myndar á einu ári og á eða stendur í um áramót, jafnvel nokkur ár.

Gengishagnaður og -tap sem innleystar eru á sama ári og þær stofnast er fundinn með því að draga innlausnar- eða greiðsluverðið frá stofn eða myndunarverðinu. Ef krafa eða skuld er enn þá við líði á örðu ári er miðað við mismun á stöðu kröfu eða skuldar í ársbyrjun og árslok og svo koll af kolli þar til krafan eða skuldin hefur verið innleyst eða greidd að fullu. Lýsing þessarar uppgjörsaðferðar í ónákvæm í skattalögum. I 5. tl. 1. mgr. 8. gr. SL, sem fjallar um tekjurnar, er það t. d. orðað svo:

Gengishagnaður af hvers konar eignum í erlendum verðmæli á því ári sem gengisbreyting á sér stað og miðast við kaupgengi hlutaðeigandi erlends gjaldeyris í árslok.

Uppgjör gengishagnaðar er mismunareikningur. Til þess að unnt sé að gera hann upp verður maður því að þekkja lokastöðuna og upphafstöðuna. Í ákvæðinu orkar ekki tvímælis hver lokastaðan er. Upphafsstaðan er hins vegar óljósari, sem er slæmt, vegna þess að tvær stöður koma til álita, staðan við stofnun eða myndun skuldar og ársbyrjun hlutaðeigandi árs. Þessu er eins farið um gengistapið, sbr. 4. tl. 1. mgr. 49. gr. SL, er hljóðar svo:

20 Sbr. Rt. 1929, bls. 21 en þar var fallist á kröfu skattaðila um frádrátt á rússnesnkum rúblum sem urðu verðlausar í kjölfar rússnesku byltingarinnar og seldar voru fyrir táknræna fjárhæð.

21 Sbr. Rt. 1929, bls. 21 en þar var fallist á kröfu skattaðila um frádrátt á rússnesnkum rúblum sem urðu verðlausar í kjölfar rússnesku byltingarinnar og seldar voru fyrir táknræna fjárhæð.

Gengistöp af hvers konar skuldum í erlendum verðmæli á því ári sem gengisbreyting á sér stað og miðast þau við sölugengi viðkomandi erlends gjaldeyris í árslok.

Í skattframkvæmd er gengið út frá mismuninum á gengi kröfu eða skuldar við stofnun/myndun og ársloka á fyrsta ári og svo mismuninum á ársbyrjunar- og árslokagenginu eftir það að teknu tilliti til afborgana lána og innborgana skulda.

Dæmi. Fyrirtæki keypti varanlegan rekstrarfjármun frá Danmörku fyrir 35 M(millj.)IKR 1. júlí 2003 og er kaupverðið lánað til 3ja ára. Greitt er af láninu tvisvar á ári 1. jan. og 1. júlí. Fyrsta afborgun af láninu er því 1. jan. 2004. Til einföldunar er reiknað með að kaupgengi og sölugengi sé það sama.

Dags:	Atburður	IKR	DKK	Umreikningur
01. júlí 03	Taka láns	30.000	11.00	330.000
31. des 03	Staða skuld	30.000	12.00	360.000
01. jan 04	Afborgun	5.000	12,00	60.000
01. júlí 04	Afborgun	5.000	11,90	59.500
31. des 04	Staða skuld	15.000	11,00	220.000
01. jan 05	Afborgun	5.000	11,20	55.000
01. júlí 05	Afborgun	5.000	10,00	56.000
31. des 05	Staða skuld	10.000	10,00	100.000
01. jan 06	Afborgun	5.000	10,70	50.000
01. júlí 06	Afborgun	5.000	11,50	53.500

Uppgjör gengishagnaðar og -taps verður því svo:

Ár	Stofnun/ársb.	Afborg	Árslok	Mismunur
1	330.000		360.000	30.000-
2	360.000	119.500	220.000	20.500+
3	220.000	111.000	100.000	9.000+
4	100.000	103.500	50.000	3.500+
Samtals		334.000		4.000+

Fyrirtækið fékk semsagt 330.000 MIKR að láni en greiðir 334.000 MIKR sem þýðir nettógengishagnað upp á 4.000 MIKR.

3.3.4 Tímafaersla óinnleysts gengishagnaðar og -taps hjá einstaklingum

Ákvæði laga nr. 68/1971 um skattalega meðferð á gengishagnaði og -tapi tók umfram allt til þeirra sem lögðu stund á atvinnurekstur og sjálfstæða starfsemi. Ekki var því svo mikið um það að einstaklingar stofnuðu til skuldar eða

eignuðust körfur í erlendum verðmæli. Möguleikar þeirra til að eiga gjaldeyri var sömuleiðis takmarkaðir.

Lög 68/1971 voru afnumin með lögum nr. 48/1978, sbr. nú lög nr. 90/2003 og samkvæmt þeim töldust vextir þar með talið afföll og gengishagnaður ekki til tekna. Þetta ástand hélst frá og með árinu 1979 til ársins 1997 er reglulegar fjármagnstekjur voru gerðar skattskyldar samkvæmt lögum nr. 97/1996, sbr. 4. tl. 2. mgr. 8. gr. SL er hljóðar svo:

Áfallinn gengishagnað á hverja úttekt af reikningi eða afborgun af kröfu í erlendri mynt skal færa til tekna. Heimilt skal þó að miða við meðaltal stöðu reiknings í upphafi og í lok árs eða á innborgunar- og úttektardegi innan ársins nema um veruleg viðskipti sé að ræða. Nánari reglur hér að lútandi skulu settar í reglugerð í samráði við Seðlabanka Íslands.

Ofangreint ákvæði er haldið sömu annmörkum og gengishagnaðarákvæði atvinnurekenda, sbr. 5. tl. 1. mgr. greinarinnar. Þannig er einungis gert ráð fyrir að mönnum geti hlotnast gengishagnaður af kröfum, það er kröfu um greiðslu peninga sem skattaðili hefur lánað öðrum eða eignast við framsal frá þriðja aðila. Gengishagnaður af skuldum er því almennt skattfrjál. Ekki er heldur gert ráð fyrir þeim við ákvörðun vaxtabóta, sbr. 2. mgr. B-liðar 68. gr. SL. Með öðrum orðum þá skerðir gengishagnaður af þeim ekki vaxtabótarétt manna.

Uppgjör gengishagnaðar og -taps hjá atvinnurekendum er gert á mismunareikningi, sbr. 2. mgr. 5. tl. 1. mgr. 8. gr. og 3. mgr. 1. mgr. 49. gr. SL. Áður en gengishagnaður er talinn fram skal því draga frá honum gengistap ársins. Fjármagnstekjuskatturinn er brúttóskattur sem þýðir að almennt er ekki heimilt að draga frá fjármagnstekjum nein fjármagnsgjöld. Í greinargerð ríkiskattstjóra um skil á fjármagnstekjum ár hvert er eigi að síður gert ráð fyrir að heimit sé að draga gengistap frá vaxtatekjum ársins af sama reikningi eða kröfu.

Hvergi er vísað til lagaákvæða í greinargerðinni og veit maður því ekki á hvaða lagagrundvelli hún byggist. Tveir möguleikar koma þó til greina, annars vegar 3. mgr. 4. tl. 1. mgr. 49. gr. SL per analogiam eða 2. mgr. 16. gr. SL. Þá er grundvallarmunur á uppgjöri gengishagnaðar manna sem ekki

stunda atvinnurekstur og lögaðila og manna sem atvinnurekstur stunda. Eins og greindi hér að framan verða atvinnurekendur að gera upp gengishagnað og tap sitt samkvæmt lagerreglu. Einstaklingum ber hins vegar að viðhafa innlausnaraðferð. Í 4. tl. 2. mgr. 8. gr. SL er henni lýst svo:

Áfallinn gengishagnað á hverja úttekt af reikningi eða afborgun af kröfu í erlendri mynt skal færa til tekna.

Með orðinu áfallinn í þessu sambandi er eingöngu átt við greiddan eða innleystan gengishagnað. Á því ári sem lánið er veitt tekjufærist því ekkert þar sem engin afborgun á sér stað, sbr. eftirfarandi dæmi:

Ár	Stofnun	Afborgun	Mismunur
1	330.000-		
2	110.000+	119.500	9.500+
3	110.000+	111.000	1.000+
4	110.000+	103.500	6.500-
Samtals	330.000+	334.000	4.000+

Þetta er sama dæmi og hér að framan að breyttum breytanda. Að því er varðar inneignir í banka sem sífellt er verið að leggja inn á eða taka út af getur áfellingarreglan skapað vandmál og því mælir ákvæðið svo fyrir um að heimilt sé að nota meðaltalsaðferð þegar um slíkar eignir er að ræða, sbr. eftirfarandi orðalag:

Heimilt skal þó að miða við meðaltal stöðu reiknings í upphafi og í lok árs eða á innborgunar- og úttektardegi innan ársins nema um veruleg viðskipti sé að ræða. Nánari reglur hér að lútandi skulu settar í reglugerð í samráði við Seðlabanka Íslands.

Ekki kemur fram hvaða reglu skuli nota við uppgjörið ef um veruleg viðskipti er að ræða. Samkvæmt niðurlagi ákvæðisins er ætlast til þess fjármálaráðherra skuli setja reglur um þetta í samráði við Seðlabanka Íslands en ekki er kunnugt um að það hafi verið gert. Lílegt er þó að miða beri við FIFO reglu undir þessum kringumstæðum.

4

4.1

Gerð skattskila í erlendum verðmæli

Almennt

Tekjufærsla óinnleysts gengishagnaðar af kröfum og skuldum, sem atvinnurekandi á útistandandi eða stendur í um áramót, getur valdið ótímabærri skattlagningu samkvæmt gildandi skattalögum. Vegna vöntunar á nægilegri samfelldni við bókfærsluna er þessi hættu jafnvel enn þá meiri en menn gera sér grein fyrir. Eðlilegt er því að fyrirtæki reyni að takmarka áhættu sína með því að færa bókhald í þeim erlenda verðmæli sem stærsti hluti viðskipta þeirra fer fram í.

Frá 1. janúar 2002 hefur slík heimild verið í lögum hér á landi.²² Samkvæmt A-lið 11. gr. ÁRS veitir Ársreikningskrá leyfi til færslu bókhalds í erlendum verðmæli. Aðeins félög (lögaðilar) sem skyldug eru að gera ársreikning samkvæmt ársreikningslögum og uppfylla eitt eða fleiri eftirtalinna skilyrða geta þó sótt um:

1. Félög sem eru með meginstarfsemi sína erlendis eða eru hluti erlendra samstæðu þar sem starfrækslugjaldmiðill er annar en íslensk króna.
2. Félög sem eiga erlend dótturfélög eða hlutdeild í erlendum félögum og meginviðskipti eru við þessi félög.
3. Félög sem hafa meginstarfsemi sína hér á landi en eru með verulegan hluta tekna sinna frá erlendum aðilum í öðrum gjaldmiðli en íslenskum krónum, enda teljist hann vera starfrækslugjaldmiðill samkvæmt settri reikningsskilareglu.
4. Félög sem hafa verulegan hluta fjárfestinga sinna í erlendum fjárfestingarvörum og skuldir þeim tengdar í erlendum gjaldmiðlum, enda fari þau fram úr þeim stærðarmörkum sem tilgreind eru í 2. tölul. 1. mgr. 1. gr.

Starfrækslugjaldmiðill er sá gjaldmiðill sem meginhluti viðskipta félags eða samstæðu fer fram í og skal hann vera skráður hjá Seðlabanka Íslands eða viðskiptabanka félagsins hér á landi. Sækja skal um heimild til að gera bókhald og semja ársreikning erlendum starfrækslugjaldmiðli tveimur mánuðum fyrir upphaf viðkomandi reikningsárs. Nýstofnað

²² Sjá I. og II. kafla laga nr. 25/2002 um breyting á lögum nr. 145/1994, um bókhald (BÓK) og lögum nr. 144/1994, um ársreikninga (ÁRS).

félag sem hyggst nýta sér heimildina verður þó leggja fram umsókn eigi síðar en tveimur mánuðum eftir stofnun ásamt rökstuðningi um að starfsemi þeirra muni uppfylla ákvæði 11. gr. A.

Félag sem fengið hefur heimild til að færa bókhald og semja ársreikning í erlendum gjaldmiðli skal gera það í að minnsta kosti fimm ár. Áframhaldandi uppgjör er þó háð því að skilyrðum 11. gr. A sé fullnægt allan tímann. Telji félag sig ekki lengur uppfylla skilyrði 11. gr. A ber því að tilkynna ársreikningaskrá um það. Ársreikningskrá skoðar þá málið og séu áhyggjur félagsins á rökum reistar veitir hún félaginu heimild til að færa bókhald sitt og semja ársreikning í íslenskum krónum miðað við næsta reikningsár.

Ákvöðun um að skipta er því ekki alfarið í höndu félagsins. Ársreikningaskrá skal hafa eftirlit með því að félög sem fengið hafa heimild samkvæmt 1. mgr. uppfylli skilyrði 11. gr. A, sbr. 78. gr. ÁRS. Komi í ljós við slíka skoðun að félag uppfylli ekki lengur skilyrði 11. gr. A skal ársreikningaskrá afturkalla heimild þess til færslu bókhalds og samningar ársreiknings í erlendum gjaldmiðli við upphaf næsta reikningsárs. Ef ástæðan fyrir því að félag fullnægir ekki skilyrðunum er tímabundin getur ársreikningaskrá veitt félagi frest til að koma málum sínum í lag í um tvö reikningsár.

4.2

Umreikningur fjárhæða upphafsefnahagsreiknings.

Þegar félag breytir úr íslenskum krónum í annan starfrækslugjaldmiðill þarf að umreikna eignir og skuldir þar með talið eigið fé. Við þann umreikning geta komið upp álitaamál við hvaða gengi skuli miða. Skv. 90. gr. ÁRS hafa félög val um það hvort þau umreikni fjárhæðir fastafjármuna og eignarhluta í félögum í efnahagsreikningi fyrra árs samkvæmt lokagengi starfrækslugjaldmiðils þess árs eða umreikni fjárhæðirnar með því gengi sem gildi við kaup eignanna, það er með hinu sögulegu gengi eignanna.

Peningalegar eignir og skuldir **skal** hins vegar umreikna á lokagengi reikningsársins. Í því tilviki er því ekki um að ræða neitt val. Ennfremur er heimilt að umreikna innborgað hlutfé og stofnfé, þ.m.t. innborgað yfirverð, á því gengi sem gildi þegar innborgun hlutfjár og yfirverðs fór fram. Lögbundinn varasjóður hlutfélaga skal þó alltaf nema sama hlutfalli af

nafnverði hlutafjár í erlendum gjaldmiðli og hann er í reikningsskilum í íslenskum krónum fyrir umreikninginn.

4.3

Skattskil

Þótt félag hafi fengið heimild til að færa bókhald og semja ársreikning í erlendum gjaldmiðli verður það eftir sem áður að telja fram til skatts í íslenskum krónum. Þar sem bókhaldið er fært og ársreikningurinn saminn í erlendum starfrækslugjaldmiðli verður því að umreikna niðurstöðutölur hans í íslenskar krónur. Um þennan umreikning er fjallað í 2. og 3. mgr. 91. gr. SL.²³

Um tekjur og gjöld.

Skv. a. lið 2. mgr. 91. gr. er meginreglan að tekjur og gjöld rekstrarreiknings skulu umreiknuð í íslenskar krónur á **meðalgengi** reikningsársins. Ekki er því nóg að umreikna aðeins niðurstöðutölu rekstrarreikningsins heldur verður að umreikna allar tilgreindar tekjur og öll tilgreind gjöld. Nánar tiltekið skal við umreikninginn nota meðaltal miðgengis (milli kaup- og sölugengis) reikningsársins og færa þannig umreiknaðar fjárhæðir í tilgreinda reiti framtals.

Skattalegar leiðréttingar á rekstrarliðum ársreiknings þannig umreiknuðum eru því næst gerðar á skattframtalinu til samræmis við ákvæði skattalaga vegna mismunar á reikningsskilum og skattskilum eða á fjárhæðum sem kann að vera haldið utan ársreiknings. Umreikna skal slíkar fjárhæðir með meðaltali miðgengis nema annað leiði af lögnum svo sem um skattlagningu á söluhagnaði eignarhluta í félögum og frestuðum söluhagnaði.

Fyrning og söluhagnaður eigna.

Við umreikning fastafjármuna í bókhaldinu mega félög velja um tvö gengi, annars vegar lokagengi næst liðins rekstrarárs eða gengið sem var í gildi þegar hlutaðeigandi eign var keypti, hið sögulega gengi. Samkvæmt skattalögnum ber hins vegar að umreikna fyrningargrunn eigna og fengnar

²³ Sjá reglur nr. 10/2003. Leiðbeiningar um framtalsskil félaga sem hafa heimild til að færa bókhald og semja ársreikninga í erlendum gjaldmiðli - endurútgáfa bréfs frá 18. september. Reglur nr. 9/2003. Leiðbeiningar um framtalsskil félaga sem hafa heimild til að færa bókhald og semja ársreikninga í erlendum gjaldmiðli.

fyrningar, svo og stofnverð ófyrnanlegra eigna og eigna, sem ekki eru í fyrnanlegu ástandi í lok reikningsárs á undan breytingunni, með lokagengi þess reikningsárs. Öfugt við það sem gildir um reikningsskilin er því ekki um neitt val að ræða þegar svo stendur á.

Á meðan fyrirtæki hefur heimild til að færa bókhald og semja ársreikning í erlendum starfrækslugjaldmiðli ber því að reikna fyrningu og ákvarða söluhagnað þar með talið sölutap miðað við hinar umreiknuðu fjárhæðir. Við sölu á eign er hagnaður eða tap í starfrækslugjaldmiðlinum hins vegar umreiknað í íslenskar krónur samkvæmt **meðaltali miðgens reikningsársins (söluárs)**. Hinn umreiknaði söluhagnaður/tap er síðan færður á skattframtalið með venjulegum hætti.

Ef skattlagningu söluhagnaðar er frestað helst fjárhæð hans óbreytt í krónum talið þar skattaðili kaupir aðra eign til að fyrna um fjárhæð söluhagnaðarins eða komi ekki til þess færir söluhagnaðinn til tekna á skattframtal hlutaðeigandi skattlagningarárs með venjulegum hætti, sbr. 14. gr. SL.

Söluhagnaður eignarhluta í félögum.

Þegar eignir eru seldar ber aðeins að umreikna hagnaðinn eða tapið, það er niðurstöðutöluna. Ákvörðun söluhagnaðar eða -taps fer því fram í hinum erlenda starfrækslugjaldmiðli. Þegar um er að ræða eignarhluti í félögum er söluhagnaður eða -tap hins vegar ákveðinn í íslenskum krónum. Til að ákveða hagnað eða tap verður því bæði að umreikna stofnverð og söluverð. Ákvörðun söluhagnaðar og -taps slíkra eigna felur því í sér undantekningu frá ákvæðum a-liðar 2. mgr. 91. gr. um umreikning söluhagnaðar eða -taps á meðalgengi ársins.

Hagnaður af sölu þessara eigna telst mismunur á söluverði og stofnverði. Söluverðið er það verð sem félag fær greitt fyrir eignarhluta í hlutafélagi eða sameignarfélagi. Ef söluverð er greitt í erlendum verðmæli ber að umreikna það í íslenskar krónur miðað við daggengi söludags. Stofnverð miðast hins vegar við upphaflegt kaupverð eignar í íslenskum krónum eða umreiknað kaupverð í erlendum gjaldmiðli miðað við daggengi þegar kaupin voru gerð. Um nánari ákvörðun stofnverðs að öðru leyti vísast til 18. gr. og 19. gr. SL.

Frestun skattlagningar söluhagnaðar og yfirfæranlegt tap. Þegar söluhagnaður hefur verið ákvarðaður er hann færður á skattframtal með venjulegum hætti. Ef félag, sem fengið hefur heimild til að fresta skattlagningu hagnaðar, nýtir ekki heimildina innan lögbundins tíma, færist fjárhæð hans til tekna á skattlagningarári óbreytt í íslenskum krónum, sbr. hér að framan. Á sama hátt skal rekstartap eins og það er ákvarðað í íslenskum krónum við útfyllingu skattframtals fyrir hvert ár um sig fært til frádráttar á skattframtali næstu ára í samræmi við 8. tölul. 31. gr. SL að óbreyttri krónufjárhæð.

Um eignir og skuldir. Lokaárgengi

Um umreikning eigna og skulda við framtalsgerð er fjallað í b-lið 2. mgr. 91. gr. SL. Samkvæmt því er meginreglan sú að eignir, skuldir og eigið fé efnahagsreiknings skulu umreiknaðar í íslenskar krónur á gengi í lok viðkomandi reikningsárs. Afstemming sem gera verður á eigin fé vegna umreiknings eigna á kaupgengi og skulda og eigin fjár á sölugengi skal koma fram á reit 6410 „Aðrar breytingar á eigið fé“ í skattframtali lögaðila, sbr. RSK 1.04

Skattalegar leiðréttingar á efnahagsliðum ársreiknings þannig umreiknuðum eru því næst færðar á skattframtali til samræmis við ákvæði skattalaga vegna mismunar á reikningsskilum og skattskilum eða á fjárhæðum sem kann að vera haldið utan ársreiknings. Eins og endranær skal umreikna slíkar fjárhæðir á lokagengi nema annað leiði af lögnum svo sem eignfærsla á fasteignum og hlutabréfum.

Eignarhluta í íslensku félagi, það er hlutabréf og stofnfé, skal færa á nafnverði þeirra í íslenskum krónum, sbr. 74. gr. laganna, í stað umreiknings skv. b-lið 2. mgr. Fasteignir skal telja fram á fasteignamati. Ef fasteignir eru staðsettar erlendis gildir sama regla um færslu þeirra til eignar í íslenskum krónum og gildir um fasteignir félaga sem staðsett eru erlendis sem semja ársreikning í íslenskum krónum.

Gengismunur umreiknings og önnur atriði.

Gengismunur sem kann að myndast við umreikning fjárhæða ársreiknings úr erlendum gjaldmiðli í íslenskar krónur skv. a- og b-liðum 2. mgr. 91. gr. SL hefur ekki áhrif á tekjur í rekstrarreikningi, sbr. c-lið sömu málsgreinar.

Tekjuskattsstofn eða yfirfæranlegt tap ákvarðast því í samræmi við útfyllingu skattframtalsins á tekjum og gjöldum samkvæmt framansögðum reglum.

Umreikningsgengi.

Margskonar gengi eru notuð við reikning niðurstöðutalna rekstrar- og efnahagsreiknings. Þannig skal við umreikning fjárhæða í rekstrarreikningi yfir í íslenskar krónur í skattskilum nota **meðaltal miðgengis** milli kaup- og sölugengis. Við umreikning fjárhæða á efnahagsreikningi ber hins vegar að nota **lokakaupgengi** við umreikning eignaliða en **lokasölugengi** við umreikning skuldaliða og eigin fjár.

Nota skal gengisskráningu Seðlabanka Íslands bæði á miðgengi og lokagengi sem meginreglu en telji félag eðlilegra, miðað við færslu bókhalds á árinu, að nota skráningu aðalviðskipabanka þess hérlendis, er það heimilt. Í gögnum með framtali skulu koma fram upplýsingar um umreikninginn og hvaða gengi er notað við umreikning einstakra fjárhæða.

Um lækkun hlutafjár eða slit félaga.

Lækkun hlutafjár skattleggst sem arður hjá hluthafa. Um ákvörðun arðsins gilda hliðstæðar reglur og þegr um hagnað er að ræð. Til skatts kemur því heildarfjárhæð hækkunarinnar í erlendum starfrækslugjaldmiðli umreiknuð í íslenskar krónur á gengi útborgunardags að frádregnum stofnverði. Hafi stofnverðið verið geitt í erlendum gjaldmiðli ber að umreikna það í íslenskar krónur á gengi innborgunardags eða kaupdags, sbr. lokamásl. 2. mgr. 18. gr. laga nr. 90/2003.

Upplýsingar til skattyfirvalda.

Heimild félags til að færa bókhald og semja ársreikning í erlendum starfrækslugjaldmiðli breytir engu um skyldur þess til að veita hvers konar upplýsingar samkvæmt skattalögum. Eftir sem áður verður félag því að senda launamiða, verktakamiða, arðsmiða o. fl. til skattyfirvalda og hlutaðeignadi aðila. Upplýsingar um slíkar greiðslur skulu nema sömu fjárhæð og félagið greiddi í íslenskum krónum til viðkomandi, sbr. 92. gr. SL og 12. gr. TRG skulu.

Veita skal upplýsingar um hlutafé félags, sem fengið hefur heimild til að færa bókhald og gera ársreikning í erlendum

starfrækslugjaldmiðli, í íslenskum krónum eins og það er skráð hjá hlutafélagaskrá. Hafi félag fengið heimild til að skrá hlutafé sitt í erlendum gjaldmiðli samkvæmt lögum um hlutafélög og einkahlutfélög skal nafnverð þess gefið upp í íslenskum krónum miðað við gengi á innborgunardegi. Við hækkun hlutafjár í erlendum gjaldmiðli skal bæði vera greint frá nafnverði hlutafjár í íslenskum krónum og í erlenda gjaldmiðlinum.

Greinargerð um afdregna staðgreiðslu og tryggingargjald skal byggjast á upprunalegum fjárhæðum á greiðslu afdráttar staðgreiðslu og tryggingargjalds í íslenskum krónum. Hafi laun verið greidd í starfrækslugjaldmiðli ber að umreikna fjárhæðina íslenskar krónur samkvæmt daggengi (viðskiptagengi) greiðsludagsins. Þessu er í grundvallaratriðum eins farið um virðisaukaskatt, sbr. 24. gr. VSL. Útgefnir reikningar milli íslenskar fyrirtækja verða þannig að byggjast á upprunalegum fjárhæðum í íslenskum krónum. Innskattur annars aðilans í viðskiptum á því að vera í samræmi við útskatt hins aðilans og skil virðisaukaskattsins til ríkissjóðs.

Þar sem gengi starfrækslugjaldmiðlins er sjaldan fast getur orðið mismunur á umreiknuðum fjárhæðum úr ársreikningi yfir í íslenskar krónur á framtalseyðublaðinu og á framangreindum tímabilsuppgjörum til skattýfirvalda innan reikningsársins. Nauðsynlegt er því fyrir félag að gera grein fyrir þessum mismun í sérstakri greinargerð með skattframtalinu.

5

Gengistrygging. Gjaldmiðlaskiptasamningar

Skiptasamningur er þess efnis, að tveir aðilar semja um að skiptast á fjárhæðum eða fjárgreiðslum, sem reiknaðar eru út á grundvelli ólíkra breytistærða.²⁴ Tvær algengustu tegundir skiptasamninga eru vaxtaskipta- (n. renteswapavtaler) og gjaldmiðlaskiptasamningar (n. valutaswapavtaler).²⁵ Bankar,

24 Sjá Zimmer o.fl.: Bedrift, selskap og skatt, 2. útg., bls. 192-194; Engholm Jacobsen o.fl.: Skatteretten 1, 3. útg., bls. 604.

25 Sjá iii.-lið b-liðar 2. tl. 2. gr. laga nr. 33/2003 um verðbréfavíðskipti, en þar segir, að með skiptasamningi sé átt við samning sem kveður á um að hvor samningsaðila greiði hinum fjárhæð sem tekur mið af breytingum á hvoru viðmiðinu fyrir sig á samningstímanum. Í 21. tl. b-liðar 2. gr. laga nr. 99/2000 um breyting á 2. gr. áður gildandi laga nr. 13/1996 um

þar á meðal verðbréfafyrirtæki, gegna mikilvægu hlutverki við gerð þeirra og hafa jafnvel stöðu sem viðsemjandi í þeim. Við gjaldmiðlaskiptasamninga semja aðilar um að skiptast á erlendum gjaldmiðli í tiltekinn tíma. Að þeim tíma loknum ber hvorum aðila um sig að skila hinum sama gjaldmiðli og hann fékk að láni.

Vegna þessa er gengisáhætta af völdum gjaldmiðlaskiptasamninga sama sem engin. Hins vegar getur aðili þurft að greiða viðbót eða sæta frádrætti, ef vextir umræddra gjaldmiðla eru ólíkir. Þessi viðbót eða frádráttur er ákveðinn, um leið og gengisskiptasamningur er gerður, og ákvarðast af vaxtamun hlutaðeigandi gjaldmiðla. Við gjaldmiðlaskiptasamning á íslenskum krónum og þýskum mörkum valda lægri vextir á mörkum en krónum því, að greiða þarf viðbót við endurgreiðslu á krónunum miðað við það spott-gengi sem lagt er til grundvallar við gerð samningsins. Þessu er hins vegar öfugt farið, ef vextir af mörkum eru hærri en af krónum.

Gjaldmiðlaskiptasamningur getur því fært samningsaðilum hagnað eða tap eftir því, hvert gengi gjaldmiðlanna er, þegar samningurinn er gerður. Höfuðtilgangur gjaldmiðlaskiptasamnings er annars að tryggja aðila ákveðið gengi, sem endurgreiða skal lán í erlendum gjaldmiðli á. Sjá eftirfarandi dæmi:

Dæmi. Gjaldmiðlaskiptasamningur. Íslenskt fyrirtæki hefur fengið 10 millj. marka að láni í Þýskalandi til að kaupa skip. Þegar samningurinn var gerður, var gengi þýska marksins 35,00 kr. Lánsfjárhæð í íslenskum krónum hefur því verið 350 millj. Til að tryggja sig fyrir, að dýrara verði að endurgreiða lánið eftir eitt ár vegna hugsanlegrar gengishækkunar lánsins, gerir fyrirtækið gjaldmiðlaskiptasamning við banka sinn, um leið og það tekur lánið. Bankinn yfirtekur því næst lánsfjárhæðina í þýskum mörkum og lætur fyrirtækið fá samsvarandi fjárhæð í íslenskum krónum á genginu 35,00. Þegar samningurinn er gerður, eru vextir af íslenskri krónu 7,5 %, en af þýskum mörkum 6%. Lánið ber því að endurgreiða á genginu $(350 \text{ millj.} \times 1,075) / (10 \text{ millj.} \times 1,06) \times 10 = 39,88$, sem þýðir, að álagið, sem greiða ber til viðbótar genginu, er

verðbréfavíðskipti, var vaxta- og gjaldmiðlaskiptasamningur hins vegar skilgreindur svo: „Afleiðusamningur sem kveður á um að samningsaðilar greiði vexti hvor til annars af tiltekinni viðmiðunarfjárhæð í sama gjaldmiðli eða greiði vexti og höfuðstól hvor til annars hvor í sínum gjaldmiðli á samningstímanum.“

39,88 - 35,00 = 4,88. Íslenska fyrirtækið þarf því að greiða 398,8 millj. fyrir 10 millj. þýska marka, er það fékk að láni. Sé gengi þýska marksins komið í 42 kr. við lok samningstímans, leiðir af því sparnað upp á 21.175.000 kr. Er því eftir nokkru að slægjast við gerð slíkra samninga.

Sé aðili skyldur að greiða vexti af láni, sem skipst er um greiðslu á með ofangreindum hætti, verður skiptasamningurinn sambland af vaxtaskipta- og gjaldmiðlaskiptasamningi. Við gerð slíks samnings er spottgengið lagt til grundvallar bæði við hin upprunalegu skipti á fjárstraumunum og endurgreiðslu lánanna. Ef vaxtamunur er á gjaldmiðlunum er tekið tillit til hans við ákvörðun hinna mörgu vaxtagreiðslna, sem aðilar semja um.

Vaxtamuninum þarf því hvorki að bæta við lánið né draga frá við endurgreiðslu lánsins. Óski annar aðili að gjaldmiðlaskiptasamningi að losna við skuldbindingar sínar, áður en vaxta- eða gjaldmiðlaskiptasamningur rennur út, er algengt, að fallist sé á það með því skilyrði, að sá aðili, sem samningurinn er orðinn óhagstæður, greiði hinum ákveðna eingreiðslu í þóknun.

6 Gengisskattlagning á öðrum Norðurlöndum

6.1 Samanburður. Almennt

Gengishagnaður og -tap teljast skattskylda tekjur og frádráttarþær gjöld á öðrum Norðurlöndum, það er Danmörku, Noregi og Svíþjóð. Nokkur munur er þó á uppgjöri teknanna milli landa. Þannig fylgja allar þjóðirnar innlausnarreglu þegar einstaklingar eiga í hluta, eins og hér á landi. Hins vegar gilda ólíkar reglur um uppgjör gengishagnaðar og -taps þegar um atvinnurekendur er að ræða.

Í Danmörku er innlausnarregla þannig meginregla. Í Noregi er gengishagnaður- og tap hins vegar gert upp samkvæmt lagerreglu. Mögulegt er þó að fresta tekjufærslu gengishagnaðar bjóði fyrirtæki svo við að horfa. Til tekjufærslu gengishagnaðar kemur þannig aðeins að gengistap hafi áður verið gjaldfært. Á hinn bóginn fylgja Svíar sams konar reglu og við. Þar í landi er þó hugsanlega meiri samfelldni milli einstakra uppgjörssára sem minnkar hættu á ótímabærri skattlagningu gengishagnaðar.

Þar sem gengisskattlagning á öðrum Norðurlöndum hjá einstaklingum er að meginstefnu eins mun umfjöllunin hér á eftir umfram allt takmarkast við uppgjör gengishagnaðar og -taps hjá þeim sem stunda atvinnurekstur eða sjálfstæða starfsemi.

6.2

Danmörk

Hjá Dönnum eru ekki í gildi nein sérlög eða sérákvæði um gengishagnað og -tap af kröfum og skuldum í erlendum verðmæli.²⁶ Um uppgjör þeirra fer því samkvæmt lögum nr. [1015](#) frá 24/10 árið 2005: Bekendtgørelse af lov om skattemæssig behandling af gevinst og tab på fordringer, gæld og finansielle kontrakter (kursgevinstloven, gengishagnaðarlögin) sem fjalla um skattalega meðferð gengishagnaðar og -taps af hvers konar kröfum og skuldum þar með talið fjármálalegum samningum í innlendum og erlendum gjaldeyri.

Gengishagnaðarlögin voru upphaflega sett 1985 og taka þau bæði til lögaðila og einstaklinga þar með talið manna er stunda atvinnurekstur.²⁷ Nokkur eðlismunur er þó að skattskyldunni eftir því hvort um er að ræða lögaðila eða menn, það er einstaklinga. Hagnaður af hvers konar kröfum telst þannig að fullu til tekna hjá þeim óháð vaxtakjörum þeirra.²⁸ Jafnframt má draga tap af kröfum frá tekjum nema þegar um er að ræða lán milli félaga í samstæðu.²⁹ Þessu er eins farið um skuldirnar. Að undanteknum hagnaði af lánum milli félaga í samstæðu telst hagnaður af þeim að fullu til tekna.³⁰ Jafnframt má draga tap af skuldum frá tekjum nema þegar um er að ræða ákveðin lán til manna.³¹

Skattaleg meðferð manna sem stunda fjármálastarfsemi er í grundvallaratriðum eins og lögaðila.³² Hagnaður af kröfum er þannig almennt skattskyldur. Þá má draga tap af skuldum frá

²⁶ Sjá Bundgaard, o.fl.: Skatteretten 1, 4. útg., bls. 544 og áfram.

²⁷ Um gildissviðið, sjá 1. gr. laganna. Fjallað er um skattalega meðferð gengishagnaðar og taps hjá lögaðilum í 2. kafla en hjá mönnum í 3. kafla.

²⁸ Sbr. 3. gr.

²⁹ Sbr. 4. gr.

³⁰ Sbr. 6. gr. og 8. gr.

³¹ Sbr. 7. gr.

³² Sbr. 13. gr.

tekjum frá tekjum. Þessu er eins farið um skuldirnar. Hagnaður af þeim telst þannig að fullu til tekna. Hagnaður og tap af skuldum þeirra sem stunda verslun með kröfum og skuldir lúta þó sömu reglum og gilda um menn almennt. Jaframt er fjármálafyrirtækjum óheimilt að draga tap af verðtryggðum skuldum í dönskum krónum frá tekjum nema vextir af þeim séu jafnir eða hærri en lágmarksvaxtaviðmiðunin segir til um.³³

Hinn venjulegi maður, þar með talið atvinnurekandi, er hins vegar undanþeginn skatti af hagnaði af kröfum í dönskum krónum svo fremi að vextir af þeim séu ekki lægri en lágmarksvaxtaviðmiðunin segir til um.³⁴ Þetta gildir fortakslaut nema maðurinn hafi öðlast kröfurnar fyrir lánsfé.³⁵ Á sama hátt er almennt óheimilt að draga tap af kröfum frá tekjum nema maður hafi öðlast þær sem endurgjald í viðskiptum. Þessu er eins farið um skuldirnar. Hagnaður af skuldum í dönskum krónum telst því ekki til tekna og sömuleiðis er óheimilt að draga tap á þeim frá tekjum.

Hagnaður af kröfum og skuldum í erlendum verðmæli sætir því fullri skattskyldu og tap af kröfum og skuldum í erlendum verðmæli má draga að fullu frá tekjum. Undanþegið skatti er þó nettóhagnaður, það er heildargengishagnaður að frádregnu heildargengistapi, sem ekki nær 1.000 DKK á árinu. Þessu er eins farið um tapið. Nái nettótap ekki þessu lagmarki er því óheimilt að draga það frá tekjum.³⁶ Um það hvenær, það er á hvaða ári skattleggja beri gengishagnað og -tap eru ákvæði í 25. gr. laganna. Samkvæmt henni fer tímafærslan eftir tvenns konar reglum, annars vegar innlausnarreglu (d. realisationsprincippet) og hins vegar lagarreglu (d. lagerprincippet).

Aðila hlotnast gengishagnaður og verður fyrir gengistapi samkvæmt innlausnarreglunni við innlausn, það er þegar krafa er famseld eða skuld greidd. Skattskyldan tengist því

³³ Sbr. 18. gr.

³⁴ Sbr. 12. gr. Um lágmarksvaxtamiðunina er fjallað í 38. gr.

³⁵ Sbr. 15. gr.

³⁶ Sbr. 16. gr.

umfram allt breytingu á kröfu/skuld sambandi kröfuhafa/skuldara. Gengishagnaður og -tap samkvæmt lagarreglunni myndast/stofnast hins vegar þegar hann/það hefur verið sannreynt við uppgjör skattskyldra eigna, þar með talið krafna, og skulda, þar með talið lána, í lok hlutaðeigandi tekjuárs. Ekki er því skilyrði að krafa eða skuld hafi verið innleyst þegar svo stendur á.

Gengishagnaðarlögin ganga út frá innlausnarreglu sem meginreglu. Allir nema fjármálafyrirtæki svo sem bankar o. fl. eru því skyldug að nota hana sem uppgjörsaðferð. Tolla og skattyfirvöld geta þó veitt öðrum heimild til að nota lageraðferð við uppgjör hagnaðar og taps af ákveðnum kröfum og skuldum. Hér til teljast einkum opinberlega skráðar kröfur og skuldir á markaði og kröfur og skuldir í erlendum verðmæli. Ákvæði um innlausnaraðferðina er að finna í 25. gr. laganna og hljóðar hún svo:

§ 25. Gevinst og tab på **fordringer og gæld**, der skal medregnes ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst, medregnes i det indkomstår, hvori gevinsten eller tabet realiseres (**realisationsprincippet**), jf. dog stk. 2-9, og § 22, stk. 1, samt §§ 36 og 37.

Í innlausnarreglunni felst að hagnaður og tap af kröfu og skuld myndast og eða stofnast við innlausn. Innlausn er í sjálfu sér ekki bundin við neinn ákveðinn greiðslumáta. Algengast er þó að hún eigi sér stað við framsal kröfu, þar með talið afborgun eða greiðslu skuldar, þar með talið innborgun. Í lögnum er gerður greinarmunur á uppgjöri hagnaðar og taps af kröfum annars vegar og skuldum hins vegar. Um uppgjör hagnaðar og taps af **kröfum** er fjallað í 1. mgr. 26. gr. og hljóðar hún svo:

§ 26. Gevinst eller tab på fordringer opgøres som forskellen mellem anskaffelsessummen og afståelsessummen. Som anskaffelsessummen anvendes kursværdien på erhvervestidspunktet, medmindre den skattepligtige godtgør at have erhvervet fordringen for et højere beløb.

Hagnaður og tap af kröfu ákvarðast sem mismunur á milli upphafsverðs/kaupverðs og lokaverðs/söluverðs. Með kaupverði er átt við verðmæti kröfu er skattaðili öðlaðist hana nema unnt sé að sanna að krafan hafi þá verið verðmætari. Söluverð kröfu telst aftur á móti það verð sem skattaðili öðlast við framsal hennar eða afborgun. Um uppgjör hagnaðar

og taps af **skuldum** er fjallað í 4. mgr. 26. gr. laganna og hljóðar hún svo:

Stk. 4. Gevinst eller tab på gæld opgøres som forskellen mellem gældens værdi ved påtagelsen af gælden og værdien ved frigørelsen eller indfrielsen. Sker indfrielsen gennem afdrag, medregnes en så stor del, som svarer til forholdet mellem på den ene side indfriessummen med fradrag af anskaffessummen og på den anden side indfriessummen.

Hagnaður og tap af skuld ákvarðast sem mismunur á milli verðmætis skuldar við stofnun og greiðslu. Ef greiðsla fer fram með afborgun skal reikna hagnaðinn eða tapið út hlutfallslega. Verðmæti skuldar þarf ekki endilega að vera það sama hjá kröfuhafa eða skuldara. Kröfuhafi getur þurft að sæta afföllum við framsal á kröfu en skuldari losnar ekki við skuldbindingu sína nema greiða skuld að fullu. Almennt á hann því ekki kost á afföllum við fullnustu eða greiðslu. Við mat á verðmæti skuldar við ákvörðun hagnaðar eða taps í þessu sambandi ber að miða við verðmæti skuldar í höndum skuldara.

Innlausnaraðferð er semsagt meginregla við skattlagningu gengishagnaðar og -taps í Danmörku, hvort sem um er að ræða kröfur og skuldir í dönskum krónum eða erlendum verðmæli. Fjármálafyrirtæki þar með taldir aðilar sem hafa atvinnu af því að kaupa og selja kröfur og skuldir, eru þó skyldir að nota (vöru)lageraðferðina. Einnig geta tolla og skattyfirvöld heimilað hverjum sem eftir því leitar að gera upp hagnað og tap af ákveðnum kröfum og skuldum samkvæmt aðferðinni eins og áður sagði, sbr. 2. mgr. 26. gr. er hljóðar svo:

Stk. 2. Den skattepligtige kan ved opgørelsen af gevinst og tab på **børsnoterede obligationer samt gevinst og tab på ikke-børsnoterede fordringer og gæld, som følger af valutakursændringer**, vælge at anvende **lagerprincippet**, jf. § 33, stk. 1, i stedet for realisationsprincippet. Valget træffes samlet for henholdsvis børsnoterede obligationer (fordringer) og børsnoteret obligationsgæld i danske kroner og for fordringer og gæld i fremmed valuta. Når lagerprincippet er valgt, kan denne opgørelsesmåde kun ændres efter tilladelse fra told- og skatteforvaltningen.

Aðili, sem fengið hefur heimild að nota lagerregluna, ber að gera upp hagnað eða tap af **kröfum** sem mismunur á verðmæti

krafna í árslok að viðbættu verðmæti krafna, sem kröfuhafi hefur framselt, eða fengið greitt af, og verðmæti krafna í upphafi árs að viðbættu verðmæti krafna er skattaðili hefur öðlast á árinu. Hagnaður eða tap af **skuldum** ákvarðast hins vegar, sem mismur á verðmæti skulda í árslok, að viðbættum greiddum skuldum á árinu og verðmæti skulda í ársbyrjun að viðbættum nýstofnuðum skuldum á árinu.

Pegar breytt er um uppgjörsaðferð verður að huga að upphafsverði kröfu eða skuldar. Annars skapast hætta á tvítekjufærslu eða tvígjaldfærslu. Skipti aðili úr lageraðferð í innlausnaraðferð telst lokaárgengið (d. ultimoværði) stofnunarverð kröfu eða myndunarverð skuldar. Breyti aðili hins vegar úr innlausnaraðferð í lageraðferð telst stofnverð kröfu eða myndunarverð skuldar upphafsverð (d. primoværði) það sem leggja ber til grundvallar skattskilum 1. jan. hlutaðeigandi rekstrarárs, fyrsta árið er breytingin öðlast gildi.³⁷

6.3

Noregur

Gengishagnaður og -tap telst bæði skattskyldar tekjur og frádráttarþær gjöld hjá einstaklingum og atvinurekendum í Noregi.³⁸ Um skattskylduna og frádráttinn hjá einstaklingum er fjallað í 9. kafla tekju- og eignarskattslaganna.³⁹

37 Sjá 10. tölul. 41. gr. er hljóðar svo: „*Stk. 10.* Selskaber m.v., som for indkomståret 1998 eller senere skifter fra lagerprincippet til realisationsprincippet i henhold til § 25, skal anvende ultimoværdien for fordringer og gæld for det seneste indkomstår før ændring af opgørelsesmåden som henholdsvis anskaffelsessum for fordringen eller forpligtelsens værdi for gælden ved en senere opgørelse af gevinst og tab på de pågældende fordringer og gæld. Ved ændring fra realisationsprincippet til lagerprincippet anvendes fordringens anskaffelsessum eller forpligtelsens værdi ved stiftelsen, jf. dog stk. 14-17, som værdien primo for det første indkomstår, hvor ændringen har virkning fra.“

38 Hér er miðað við gildandi norsk lög um tekjuskatt og eignarskatt, sbr. LOV 1999-03-26 nr 14: Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven).

39 Um skattskylduna, sjá § 9-9. Valutagevinst:
Valutagevinst utenfor virksomhet som fremkommer ved realisasjon av muntlig fordring eller annen fordring enn mengdegjeldsbrev, regnes som inntekt. Valutagevinst ved innfrielse av gjeld regnes tilsvarende som inntekt. Denne paragraf gjelder for fordringer og gjeld som er etablert etter 12. april 1991. Um frádráttinn, sjá § 9-4. Fradragsett for tap:
(1) Det gis fradrag for tap ved realisasjon i samme utstrekning som en gevinst er skattepliktig etter bestemmelsene i dette kapittel.
(2) Når det i skatteavtale med fremmed stat er bestemt at gevinst skal være unntatt fra skattlegging i Norge, gis det ikke fradrag for tilsvarende tap her i landet.

Samkvæmt honum er gengishagnaður og -tap gert upp við innlausn sem mismunur á gengi kröfu eða skuld við stofnun eða myndun og innlausn það er framsal eða greiðslu, þar með talið afborgun eða innborgun.⁴⁰

Um skattskylduna og frádráttinn hjá atvinnurekendum er fjallað 1. tl. grein 5-1. og 1. tl. 1. mgr. greinar 6-1 og grein 6-2.⁴¹ Ákvæði um uppgjörið er hins vegar að finna í 15. kafla tekju- og eignarskattslaganna og innihalda þau aðallega tímafærslureglur, það er að segja reglur um það hvenær, það er á hvaða ári, gengishagnaður telst til tekna og draga má gengistap frá tekjum. Samkvæmt honum er tímafærslan ólík eftir því hvort um er að ræða skammtíma kröfur/skuldir eða langtíma kröfur/skuldir.

Skammtíma kröfur og skuldir eru kröfur og skuldir sem falla í gjalddaga innan eins árs frá lokum þess árs er skattaðili eignaðist kröfu eða stofnaði skuld. Gengishagnaður og -tap af þeim er því gert upp við innlausn, það er við afborgun af láni eða innborgun á skuld. Hafi skattaðili ekki framselt lán eða greitt upp skuld fyrir áramót þarf því ekki að reikna gengismun af þeim. Gengishagnaður og -tap af skammtíma kröfum/skuldum er fundinn með því að draga innlausnarverðið (afborgunar- eða innborgunarverðið) frá myndunar- eða stofnverðinu. Telst hann því mismunur á upprunaverði og loka verði kröfu eða skuld.

Dæmi: Aðili seldur vörur til að fjárhæð 10 M(illj)IKR genginu 10 IKR gegn 6. mán. greiðslufresti. Við greiðslu er gengið komið í 11 NOK þannig að fyrirtækið fær greitt 11 MIKR. Gengishagnaðurinn er því myndunarverðið 10.000.000 - innlausnarverðið 11.000.000 eða 1.000.000 kr.

40 Í lögnum er venja að orða þetta sem mismun á upprunaverði eða inngangsverði og lokaverði eða útgangsverði.

41 Um tekjur, sjá § 5-1. Hovedregel om inntekt:

(1) Som skattepliktig inntekt anses enhver fordel vunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet samt pensjon, føderåd og livrente.

Um frádrátt, sjá 6-1. Hovedregel om fradrag

(1) Det gis fradrag for kostnad som er pådratt for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt. Bestemmelser som presiserer, utvider eller innskrenker fradragretten for kostnader som nevnt i forrige punktum er gitt i §§ 6-10 til 6-32.

Þegar um er að ræða langtíma kröfur/skuldir ber hins vegar að reikna gengismun af þeim árlega miðað við gengisbreytingu á árinu. Gengishagnaður er hins vegar því aðeins skattskyldur að tap hafi áður verið dregið frá tekjum. Innbyggt í kerfið er því ákveðnir frestunarmöguleikar, sbr. a-lið 5. tl. 14-5. gr. er hljóða svo:

Fordring og gjeld i utenlandsk valuta som forfaller mer enn ett år etter utløpet av det regnskapsåret fordringen eller gjeldsposten er ervervet i, vurderes etter følgende regler:

1. Fordringen kan ikke vurderes etter lavere kurs enn den laveste av kursene på årsoppgjørstidspunktet og ervervstidspunktet.
2. Gjeld kan ikke vurderes etter høyere kurs enn den høyeste av kursene på [års] oppgjørstidspunktet og tidspunktet for låneopptak.
3. Urealisert valutatap motregnes mot urealisert valutagevinst.

Ofangreindar reglur taka umfram allt til þeirra sem eru bókhaldsskyldir.⁴² Samkvæmt þeim er gengishagnaður og -tap gert upp saman eins og hér landi (n. portofóljepincip.). Ef skattaðili á inni óinnleyst nettó(gengis)tap má draga það frá tekjum, sbr. lið 3. Hins vegar er skattaðili ekki skyldur að nýta sér frádráttinn. Þannig er ekkert því til fyrirstöðu að tapið sé eignfært og fyrr með eigninni eins og heimilt var að gera hér á landi fram til 1979.⁴³

Ef skattaðili á óinnleystan (gengis)hagnað kemur hins vegar aðeins til tekjufærslu að skattaðili hafi áður dregið (gengis)tap frá tekjum. Aldrei þarf þó að tekjufæra hærrí fjárhæð en tapinu nemur, sbr. regla 1 og 2. (n. reserveringsprincíp, geymsluregla). Gjaldfærsla taps er því í raun gerð með

42 Sbr. § 14-5. Nærmere om tidfesting av varekostnad, opp- og nedskrivning av fordringer m.v.

(1) Denne paragraf gjelder for virksomhet som det er fastsatt regnskapsplikt for i lov eller med hjemmel i lov.

43 Sjá § 14-5-22. Valutatap

(1) Dersom urealisert valutatap behandles som del av kostpris på driftsmiddel, skal tapet avskrives etter skattelovgivningens bestemmelser om avskrivning av kostpris på driftsmidler.

(2) Dersom urealisert valutatap som delkostnad oppføres som anleggsmiddel etter bestemmelsene i regnskapsloven § 5-3, skal tapet avskrives årlig med rimelig beløp.

(3) Dersom urealisert valutatap behandles som nevnt i første eller annet ledd, kan skattyter ikke utgiftsføre tapet med virkning for ligningen i henhold til skatteloven § 14-5 femte ledd og denne forskrift § 14-5.

fyrirvara um tekjufærslu ef gengishagnaður verður af kröfu eða skuld. Til að átta sig á því hvernig þetta virkar er rétt að taka dæmi:

Gengissafnsuppgjörsaðferðin (n. portoføljeprincip). Fyrirtæki á útistandandi kröfu í US\$ að fjárhæð 1 millj. vegna láns sem veitt var á genginu 7,00 NOK ár 1 og stendur í skuld að fjárhæð 2 milli DEM sem stofnað var til á genginu 3,50. Hinn 31. des. ár 1 hefur gengið á US\$ fallið úr 7,00 í 6,50 og gengið á DEM úr 3,50 í 3,00. Í árslok árið 1 á fyrirtækið því inni óinnleyst gengistap á fjárhæð 500.000 NOK vegna US\$-lánsins og óinnleystan gengishagnað að fjárhæð 1.000.000 NOK vegna DEM-skuldarinnar. Samkvæmt gengisuppgjörsaðferðinni ber að jafna hagnaði og tapi saman. Óinnleysta tapið er ekki frádráttarbært sem slíkt eitt og sér og því þarf ekki að tekjufæra nettó óinnleysta hagnaðinn að fjárhæð 500.000 NOK.

Frestun hagnaðarins leiðir af 1. og 2-lið greinarinnar. Fyrsti liðurinn, er fjallar um kröfur, bindur semsagt takmörkum hversu lágt er unnt að meta þær. Eftir því má ekki meta kröfu á lægra verði stofngenginu eða árslokagenginu hvort sem lægra reynist. Hækki gengið eftir að skattaðili hefur fengið frádrátt vegna óinnleysts gengistaps vegna slíks mats verður hann því að tekjufæra hagnað. Gengishagnaður telst mismunur genginu er skattaðili öðlaðist kröfu og árslokagenginu. Skattaðili telst hafa öðlast kröfu í þessu sambandi þegar hún var stofnuð eða framseld honum.

Dæmi um frestunaraðferðina: Fyrirtæki á útistandandi kröfu að fjárhæð 10 millj. US\$ sem það hefur öðlast á genginu 7,00 NOK árið 1. Hinn 31. des. ár 1 er gengið 6,50 sem jafngildir um 0,50 gengislækkun. Á ári 2 fellur gengið svo enn frekar því hinn 31. des. ár 2 er það komið 6,20. Ári 3ja varð hins vegar viðsnúningur því hinn 31. des. það ár var gengið 8,00. Samkvæmt þessu getur fyrirtækið ár 1 gjaldfært sem gengistapi 10 millj. US\$ x 0,50 eða 5 millj. NOK sem samsvarar gengistapi kröfunnar frá myndun til ársloka árið 1. Ári 2 nemur gjaldfærslan hins vegar 10 millj. US\$ x 0,30 eða 3 millj. NOK sem jafngildir gengistapi kröfunnar frá ársbyrjun árið 2 til ársloka árið 2. Í árslok árið 3 er gengið hærra en gengið var þegar skattaðili öðlaðist kröfuna sem gefur 10 millj. US\$ x 1,00 eða 10 millj. NOK í heildarhagnað. Þessi hækkun þýðir samkvæmt frestunareglunni (n. reserveringsprincipet) að fyrirtækið verður að tekjufæra áður gjaldfærð gengistöp, það er samtals 8 millj. NOK (5+3). Hækkun umfram gengið 7,00, það er 2 millj. NOK, þarf hins vegar ekki að tekjufæra.

Annar liður, sem fjallar um skuldir, bindur takmörkum hversu hátt er unnt að meta þær. Eftir því má ekki meta skuld á herra gengi en árslokagenginu eða stofngenginu eða eftir atvikum

skuldaraskiptagenginu hvort sem hærra reynist. Skattaðilum getur reynst erfitt að halda utan um gengisbreytingu krafna og skulda. Þess vegna hafa verið settar sérstakar leiðbeiningareglur um það í **Skatteforskrift FIN**.

Samkvæmt þessum reglum ber að halda utan um áhrif gengismunur á sérstökum gengisreikningi (n. Omvurderingskonto). Þessi gengisreikningur er þó eingöngu hugsaður sem hjálpartæki. Niðurstaða hans er því ekki færð í bókhaldið með einum eða öðrum hætti. Gengisreikningur hefur að geyma upplýsingar um stöðu óinnleysts hagnaðar og taps í norskum krónum í árslok hlutaðeigandi árs. Innleystur hagnaður og tap er því ekki skráð í reikninginn heldur bókað strax sem tekjur eða gjöld.

Ákvæði um gengisreikning er að finna í grein § **14-5-20 ofanefndra reglna** og hljóða þau svo: **Urealisert tap og gevinst på langsiktige fordringer og gjeld i fremmed valuta, jf. skatteloven § 14-5 femte ledd**

§ 14-5-20. *Omvurderingskonto*

Skattyter som kommer inn under bestemmelsene i skatteloven § 14-5, skal føre en omvurderingskonto for langsiktige fordrings- og gjeldsposter i fremmed valuta, på følgende måte:

- a. Omvurderingskontoen tillegges urealisert tap og fratrekkes urealisert gevinst på de enkelte poster i henhold til kursen pr. 31. desember i inntektsåret i forhold til kursen for de enkelte poster på anskaffelsestidspunktet. Dersom den enkelte post viser urealisert tap, kan skattyter likevel velge å sette denne posten til null i omvurderingskontoen.
- b. Dersom resultatet på omvurderingskontoen viser at urealisert gevinst overstiger urealisert tap, kan omvurderingskontoen settes til null. I andre tilfeller settes omvurderingskontoen til netto resultat.
- c. Endring på omvurderingskontoen i forhold til foregående inntektsår tas i betraktning med virkning for ligningen.

Reglurnar skylda skattaðila til að gera upp óinnleystan hagnað og tap af erlendum gjaldreyri miðað við gengið þegar hann eignaðist kröfu eða stofnaði skuld. Fyrsta árið er hagnaður og tap reiknað af öllum kröfum og skuldum. Sýni gengissafnið tap er það skráð á gengisreikninginn og eftir atvikum dregið frá tekjum. Sýni gengissafnið hagnað er gengisreikningurinn

hins vegar núllstilltur sem þýðir að hvorki ber að skrá tap né hagnað.

Á öðru ári er útreikninginn svo endurtekin. Eins og fyrra árið ber því að reikna út óinnleystan hagnað og tap á grundvelli gengisins við myndun kröfu eða stofnun skuldar. Hins vegar hefur aðeins breyting á gengisreikningi miðað við fyrra ár áhrif á skattlagninguna. Lækki staðan endurspeglar það hagnað en hækki hún ber vott um tekjur, sbr. eftirfarandi dæmi.

Dæmi: Ár 1 eignast skattaðili kröfu að fjárhæð 100 á genginu 9,00. Í árslok það ár hefur gengið lækkað í 7,50. Fyrsta ár hefur skattaðili því orðið fyrir óinnleystu tapi að fjárhæð 150. Tapið skráir skattaðili á gengisreikning og dregur það jafnvel frá tekjum í rekstri. Í árslok árið 2 er gengið 8,50 og hefur það því hækkað miðað við fyrra ár. Fjárhæðin, sem skráð er í gengisreikning, er hins vegar **ekki** reiknuð út miðað við breytinguna frá ársbyrjun til ársloka árið 2 heldur miðað við breytinguna frá myndun kröfu eða stofnun skuldar til ársloka árið 2. Annað árið hefur skattaðili því orðið fyrir tapi sem nemur lækkun kröfunnar frá því er hann eignaðist hana til ársloka árið 2 margfaldað með verðmæti kröfunnar, það er 50. Breyting miðað við ár 1 er því 100 sem ber að tekjufæra, sbr. eftirfarandi yfirlit:

Ár	Krafa	Upphafsg.	Árslokag	Mism.	Breyting	Þýðing
1	100	9,00	7,50	150	-150	Gjöld
2	100	9,00	8,50	50	+100	Tekjur

Við innlausn á langtíma kröfu eða skuldar, er hagnaður og tap reiknað út með venjulegum hætti, það er sem mismunur á gengi við stofnun/myndun kröfu/skuldar og gengi við innlausn/greiðslu kröfu/skuldar. Hins vegar er tekið tilliti til breytinga sem átt hafa sér stað í millitíðinni með því að fella hagnaðinn eða tapið þannig útreiknað niður í gengisreikningnum. Við útreikning innleysts hagnaðar og taps er því ekki nauðsynlegt að skattaðili viti hvaða hagnað eða tap krafan hefur valdið árin á undan. Niðurfellingin getur hins vegar haft í för með sér breytingu á gengisreikningi miðað við árið á undan.

Dæmi: Gerum nú ráð fyrir að krafan í dæminu hér að ofan sé innleyst árið 2. Fyrsta árið verða bókanir á gengisreikning þess vegna hinar sömu og í fyrra dæminu, það er að segja 150 tap er af kröfunni sem unnt er að draga frá tekjum. Annað árið innleysir skattaðili 50 tap af kröfunni. Þar sem fella ber kröfuna niður af gengisreikningnum er hún sögð hafa valdið 0 gengisbreytingu sem jafngildir hækkingu gengisreiknings um

150. Skattaðili ber því að bóka 150 í tekjur en 50 vegna framsals kröfunnar í gjöld sem þýðir nettóhagnað um 100 eins og í fyrra dæminu.

Heimilt er að halda óseljanlegum gjaldeyri utan við gengisreikninginn. Ákveðið skattaðili að gera það verður hann hins vegar að meðhöndla allan gjaldeyri í sama verðmæli eins. Ekki er því heimilt að taka sumar kröfur og skuldir með við útreikning á hagnaði og tapi á gengisreikningi og halda öðrum fyrir utan. Sjá nánar eftirfarandi ákvæði:

§ 14-5-21. Ikke-konvertibel valuta

Urealisert tap eller gevinst på langsiktig fordrings- eller gjeldspost i ikke-konvertibel fremmed valuta skal føres til omvurderingskontoen dersom skattyter konsekvent gjennomfører dette for alle fordrings- og gjeldsposter i samme ikke-konvertible valuta. Urealisert tap eller gevinst som i henhold til første punktum ikke føres til omvurderingskontoen, kan ikke utgifts- eller inntektsføres med virkning for ligningen.

6.4

Svíþjóð

Gengishagnaður og -tap telst skattskyldar tekjur og frádráttarbær gjöld hjá mönnum og atvinnurekendum. Um skattskylduna og frádráttinn hjá mönnum sem ekki stunda atvinnurekstur er fjallað í 48. kafla og 54. kafla. Samkvæmt þeim er gengishagnaður og -tap hjá mönnum gert upp sem mismunur á milli stofn- eða mynduarverðs og innlausnarverðs kröfu eða skuldar. Selji maður eign gegn greiðslu í erlendum verðmæli þarf þó ekki að reikna gengismun ef verðmælinum er skipt í banka innan þrjátíu daga frá sölu.⁴⁴

Þá er gengismunur af gjaldeyri og kröfum sem hlutaðeigandi hefur til einkanota á ferðalögum erlendis undanþeginn skatti.⁴⁵ Menn sem ekki stunda atvinnurekstur ber að telja fram allar fjármagnstekjur sínar, þar með talið gengishagnað sem telst að að fullu skattskyldar tekjur. Hins vegar má aðeins draga 70% af gengistapi frá tekjum.⁴⁶ Um gengishagnað og -

44 Sjá 16. gr. 44. kafla undir fyrirsögninni. Betalningar i utländsk valuta. 16 § Om ersättning för avyttrade tillgångar erhålls i utländsk valuta som växlas till svenska kronor inom trettio dagar från avyttringen, skall kursen på växlingsdagen användas för beräkningen av värdet på ersättningen.

45 Sjá 6. gr. 48. kafla undir fyrirsögninni. Undantag från skatteplikt: 6 § Kapitalvinster på sådan utländsk valuta eller fordran i utländsk valuta som är avsedd för den skattskyldiges personliga levnadskostnader under en tillfällig vistelse utomlands skall inte tas upp.

46 Um tap af kröfum, sjá 24. gr. 48. kafla undir fyrirsögnunum. Avdrag för kapitalförluster. Inkomstslaget kapital. 24 § Om inte hela kapitalförlusten

tap í atvinnurekstri er fjallað 8. gr. 14. kafla tekjuskattslaganna undir fyrirsögninni **Fordringar och skulder i utländsk valuta** og hljóðar hún svo:

8 § Fordringar, skulder, avsättningar och kontanter i utländsk valuta, som inte tas upp till det verkliga värdet enligt 17 kap. 20 §, skall värderas till kursen vid beskattningsårets utgång. Om det finns ett terminskontrakt eller någon annan liknande valutasäkringsåtgärd för en sådan post, skall posten tas upp till det värde som motiveras av valutasäkringen under förutsättning att

- samma värde används i räkenskaperna, och
- värderingen står i överensstämmelse med god redovisningssed.

Om den säkrade posten är sådant lager som tas upp till anskaffningsvärdet enligt 17 kap. 20 § skall inte första strecksatsen i första stycket tillämpas. Lag (2003:1102).

Þetta ákvæði segir svo sem ósköp lítið um framkvæmdina. Með því er þó slegið föstu að gera beri upp gengishagnað og -tap í samræmi við góða reikningsskilavenju. Bókhaldið ræður semsagt skattuppgjörinu sem er í samræmi við tillögur sænska reikningsskilaráðsins.⁴⁷ Til að átta sig á því hvernig þetta ert gert er þó rétt að taka dæmi:

Dæmi: Árið 1 kaupir fyrirtæki tölvu frá USA fyrir 100.000 US\$ á genginu 8,00 SEK. Fyrningarstofn eignarinnar er því 800.000 SEK. Fyrirtækið fær kaupverðið lánað til þriggja ára. Vegna þessa verður að gera grein fyrir gengishagnaði og eða -tapi í bókum fyrirtækisins á lánstímanum. Í árslok árið 1 er gengið 9,30 og hefur heildarskuldin því hækkað úr 800.000 í 930.000 SEK. Fyrirtækið hefur því orðið fyrir tapi að fjárhæð 130.000 SEK sem gjaldfæra má í rekstri sem gengistap. Árið 2 helst skuldin óbreytt í US\$ talið. Hins vegar er gengið 9,10 í árslok árið 2, sem þýðir örlitla hækkun miðað við fyrra árið talið. Skattaðila ber nú að tekjufæra fyrra árs gengistap það er 130.000 SEK. Til gjalda kemur hins vegar gengistap ársins þannig að nettó hagnaður árið 2 verður aðeins 20.000 SEK. Árið 3 gerir fyrirtækið síðan upp skuldina en þá er gengið 9,00. Þar sem 900.000 SEK skuldfærsla er 10.000 SEK lægri en skuldin stóð í hjá fyrirtækinu í ársbyrjun, er jafnhá fjárhæð tekjufærð til að leiðrétta offærslu gjaldanna árið á undan. Gengistapið varð jú minna en ráðgert var í upphafi ársins, sbr. eftirfarandi bókfærslu:

skall dras av enligt bestämmelserna i 20, 21 eller 23 §, skall 70 procent dras av. Lag (2000:540). Um tap af skuldum, sjá 6. gr. 54. kafla undir fyrirsögninni. Kapitalförluster. 6 § Kapitalförluster vid betaling av skulder i utländsk valuta skall dras av med 70 procent av förlusten. Att kapitalförluster i vissa fall inte skall dras av följer av 4 §.

⁴⁷ Lodin, o. fl., 8. útg., bls. 304. Tillögur sænska reikningsskilaráðsins nr. 8.

Skuld í erlendum verðmæli		Varanlegir rekstrarfjárm.	
Ársb.	0	Árslok	930
Innkaup	800	Fyrn.	800
Rekstur	130	Skuld	800
20x2		20x3	
Skuld í erlendum verðmæli		Skuld í erlendum verðmæli	
Ársb.	930	Ársb.	910
		Árslok	910
		Rekstur	20
		Gr.	900
		Rekstur	10

Þessi bókfærslutækni er nokkuð frábrugðin framkvæmdinni hér á landi. Samkvæmt skattalögunum ber þannig að gera upp hvert ár sér með því að draga gengistap frá gengishagnaði. Sænski uppgjörsmátin tryggir hins vegar ákveðna samfelldni milli ára allan líftíma kröfu eða skuldar, sem (ef til vill) dregur úr hættu á ótímabærri skattlagningu, sbr. eftirfarandi bókunarferli:

Ár	Færsla	Svíþjóð	Ísland
1	Gjaldfærsla	-130	-130
2	Tekjufærsla	+130	+20
2	Gjaldfærsla	-110	0
3	Tekjufærsla	+100	+10
3	Gjaldfærsla	-100	0
Nettó		100	100

Heimildir:

Árni Helgason: Endurreisn markaðshyggjunnar á Íslandi á níundaáratug 20 aldar, Háskóli Íslands, heimspekideild, BA ritgerð í Sagnfræði, Reykjavík, 2001.

Bundgaard, Jacob, Pedersen, Jan, Siggaard, Kurt og Winther-Sørensen, Nils: Skatteretten 1, 4. útg., Kaupmannahöfn, 2004.

Zimmer (ritstjóri) o. fl.: Bedrift, selskap og skatt, 3. útg., bls. 228, Óslo, 2002.

Gjems Onstad, Ole: Praktisk International skatterett (1986), bls. 142-143, Ósló, 1986.

Gjems Onstad, Ole: Valuta og skatt (1979), bls. 113, Ósló 1979.

Sven-Olof Lodin, Gustaf Lindencrona, Peter Melz, Christer Silverberg: Inkomstskatt, en läro- och handbok i skatterätt, 8. útg., Lundi, 2001.